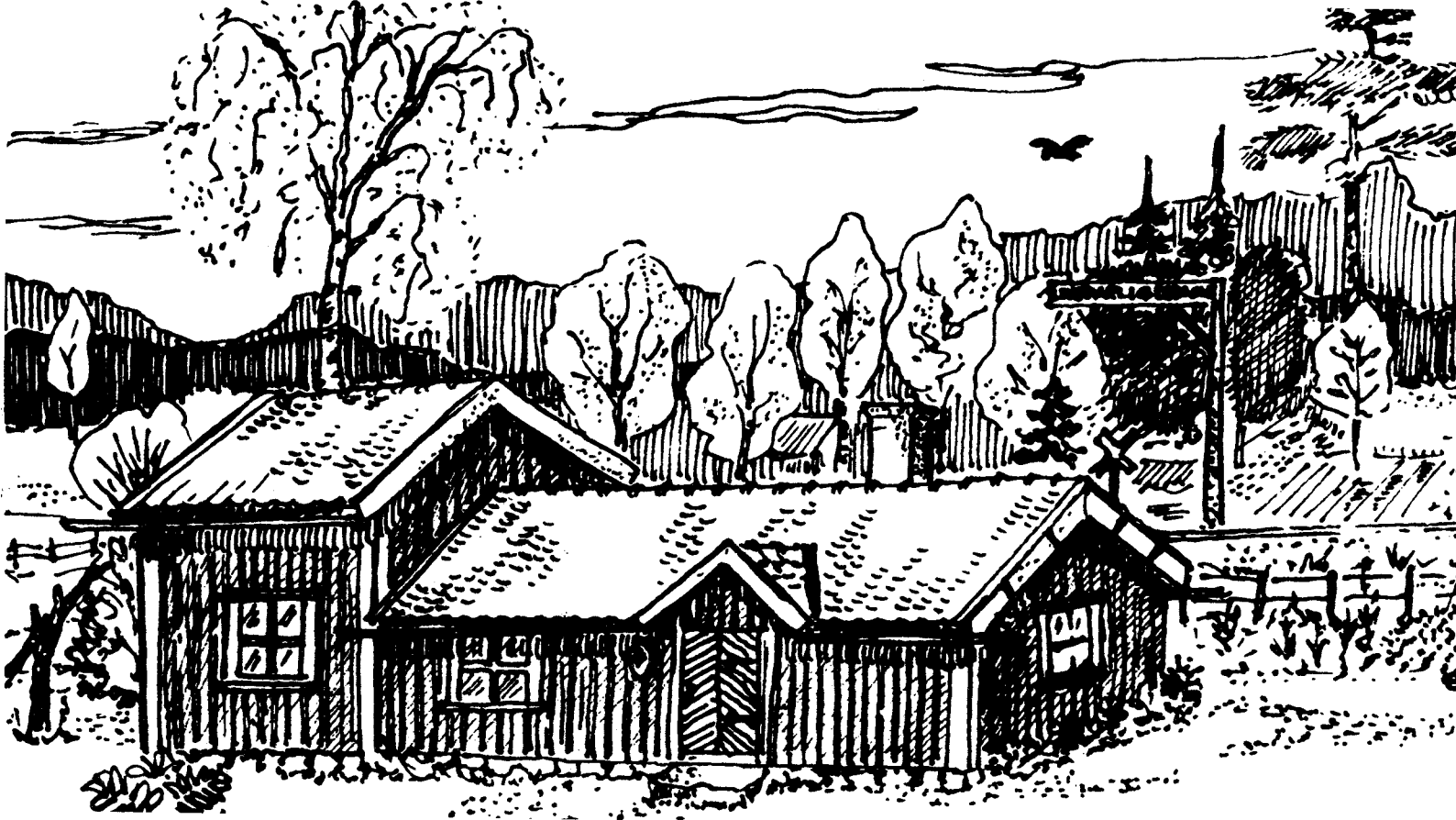

FRISTADSBYGDEN 2023

GAMMALT OCH NYTT - FRISTADS HEMBYGDSFÖRENING

Foto: Lars-Olof Johansson

Fristads Hembygdsförening

INNEHÅLLSFÖRTECKNING 2023

		sid
Ordföranden har ordet	Sven-Åke Johansson	3
Verksamhetsberättelse		4-6
Program och styrelse		7-8
Varför bildades Fristads Hembygdsförening?	Ann-Britt Boman	9-10
Arkivet	Sven-Åke Johansson	10-11
Sigge Lundqvist – en konstnärlig mångsysslare	Olof Rydin	12-15
Annonser 1882	Olof Rydin	16
Skrivardag i Vara	Eva-Lena Liljedahl	17-18
Sara Rickardsson	Wiviann Bergsten	18-21
En ”Fristatös” från 1926 berättar	Olof Stensson	22-24
Fristad förr och nu	Ann-Britt Boman	25
Miniutställningar på Skogslid 2022	Folke Thorburn	26-27
Bertil Rydin	Ann-Britt Boman	28
Minnen från 50 år i Fristad	Ann-Britt Boman	29
Hållbar hembygd.	Ingalill Stensson	30
Studiecirkel om matlagning	Eva-Lena Liljedahl och P. Karlsson	31
Fristad Plast AB – ett utvecklingsföretag	Sven-Åke Johansson och Ann-Britt Boman	32-35
Nyheter genom tiderna	Ann-Britt Boman	36-38
Rötter och vingar – ett samtal med Ann-Britt Boman	Inger Awenlöf	39-41
Gammalsvenskby i Ukraina	Ann-Britt Boman	42-43
Fristads kyrkokör 90 år	Ann-Britt Boman	44
Hundraåring i hembygdsföreningen – Joel Johansson	Ann-Britt Boman	45
Tro det om ni vill – bok av Sten Björkman	Ann-Britt Boman	45
Original i Fristad	Ann-Britt Boman	46-48
Konst- och hantverksdagarna i Mölarps kvarn 2022	Birgitta Höök	48-49
Bilder från verksamheten 2022		51, 60

FRISTADSBYGDEN 2023

Redaktionskommitté:

Ann-Britt Boman
Anna Stensson
Wiviann Bergsten
Birgit Gustafsson
Olof Stensson
Inger Awenlöf
Pirkko Karlsson
Eva-Lena Liljedahl

Ansvarig utgivare:

Adress:

Ann-Britt Boman
FRISTADSBYGDEN
Fristads Hembygdsförening
c/o Boman, Spireav 5
513 35 Fristad

Utgiven av Fristads Hembygdsförening

Bankgiro

359-1351

Medlemsavgift:

100 kr enskild medlem

150 kr familj

Med detta nummer följer inbetalningskort för medlemsavgiften. Vi hoppas att Du betalar in den så snart Du kan.

Hemsida: www.hembygd.se/fristads-hembygdsforening

e-post:

svenake.fristad@telia.com

birgitta.fristad@telia.com

© Fristads Hembygdsförening

ORDFÖRANDEN HAR ORDET

Det kommande verksamhetsåret kommer att innehålla nya möjligheter men också svårigheter. Hembygdsföreningarna påverkas av utvecklingen i Sverige och globalt. När denna spalt skrevs förra året då hade inte Rysslands krig mot Ukraina börjat. Det visar hur fort förutsättningar kan förändras. Trots denna stora världshändelse kunde vi genomföra vårt program för 2022. Verksamhetsberättelsen visar att vi haft en mycket aktiv verksamhet som också innehåller nya satsningar. Detta positiva resultat har vi fått tack vare alla våra fantastiska medarbetare.

Det kommande verksamhetsåret ska genomföras med flera osäkerhetsfaktorer som berör oss. Vad händer med inflationen? Blir det arbetslöshet? Vad händer med kriget i Ukraina? Vi kommer att påverkas på något sätt, men hur? Inflationen slår mot vår ekonomi. Mycket har redan blivit dyrare för hembygdsföreningen.

Hembygdsföreningen ansvarar för fyra byggnader med tillhörande mark. Två byggnader äger föreningen, Mölarps kvarn och Lövåsens såg och två hus äger Borås stad, Ekalyckan och Klockarebolet. Dessa fyra byggnader är kulturhistoriska. Föreningens ambitioner är att byggnaderna ska bevaras i så ursprungligt skick som möjligt. Även marken som omger byggnaderna ska skötas och underhållas. Målet är att skapa miljöer som är tilltalande och vackra. De medlemmar som arbetar med att nå målen gör ett fantastiskt arbete.

För att finansiera de löpande kostnaderna arrangerar föreningen olika aktiviteter. Föreningen försöker att utveckla och anpassa utbudet av arrangemang så att fler av Fristads invånare besöker oss och tycker att vår verksamhet är intressant. Vi ser gärna att några också vill delta i vårt arbete.

Vid småstugorna (Ekalyckan och Klockarebolet) håller vi på att anpassa Lellemarten med barn- och familjeaktiviteter. Ett nytt inslag är att vi ska dansa ut julen.

Vid Mölarp där vi har Lövåsens såg och Mölarps kvarn satsar vi på att öka möjligheterna till "picknick". Fler fasta sittplatser och bord

med regnskydd samt en grillplats har anlagts vid sågen.

Vid kvarnen fyller vi igen ett dike för att öka tillgänglig markyta, som kan användas för aktiviteter. Även här är ambitionen att nå fler barn och föräldrar med lockande och intressanta aktiviteter.

Hembygdsföreningen och Fristad Naturskyddsförening samarbetar vid Mölarp. Varannan Mölarpsdag svarar Naturskyddsföreningen för kaffeserveringen. Gingrileden, 5,8 km, har rustats upp av Naturskyddsföreningen, start vid kvarnen. Gå gärna den när ni besöker Mölarp!

/Sven-Åke Johansson

EFTERSKRIFT

Vad vill du ha som efterskrift?

I dag försvinner en människa så fort.

Vi vill hela tiden ha något nytt,

nya stimuli för våra sinnen,

något som hörs och syns i sorlet.

Kanske några ord i sanden,

kanske ett knappast hörbart

tack och farväl!

Kanske en plats i någons hjärta.

VERKSAMHETSBERÄTTELSE FÖR FRISTADS HEMBYGDSFÖRENING 2022

Till föreningen har under året inbetalats 736 medlemsavgifter

Styrelsen har haft tio protokollförda sammanträden, den 7 februari, den 22 februari (konstituerande möte), den 17 mars, den 5 april, den 4 maj, den 2 juni, den 4 augusti, den 31 augusti, den 3 oktober och den 10 november.

Februari

Tisdagen den 22 februari anordnades årsmöte. Ett 40-tal medlemmar deltog.

April

Annandag påsk den 18 april anordnades Bollarännet vid Mölarps kvarn tillsammans med Fristad Golf och Sparsörs AIK. FHF stod för tipspromenader för barn och vuxna, serveringar, loppis och sägenvandring, och det var god uppslutning. Torsdagen den 21 april var det information och visning av FHF:s olika verksamheter för intresserade. Endast en person visade intresse, Valborgsmässoafton anordnades firande på Skogslid med Per Ringbo som vårtalare.

Maj

Söndagen den 8 maj var det medarbetarträff med grillning vid Lövåsens sågverk med ett 50-tal deltagare. Söndagen den 22 maj anordnades Mölarpsdagen vid Mölarps kvarn. Borås Spelmanslag underhöll och det var teaterföreställning för barn, ”Hej Sikelej!”, hantverkare, malning i kvarnen och serveringar, tipspromenad och lotterier.

Juni

Från början av juni fram till slutet av juli hade Fristads Hembygdsförening en utställning i Glasverandan på biblioteket. Temat var ”Bertil Rydin”. Olof Rydin var ansvarig. Nationaldagen den 6 juni firades vid Mölarps. Fristads Underhållningsorkester under Ulf Hallqvist framträdde med ett program om Evert Taube under medverkan av Helen Flensburg, som även höll nationaldagstalet. Kaffe och bakelse serverades. Onsdagen den 8 juni hade föreningen en kvällsutflykt till Herrljunga Hembygdsförening med egna bilar. Vi blev guidade runt på Haraberget med samlingar av hus och föremål och fick höra om deras

uppmärksammade arbete.

Den 12 juni serverades kaffe och våfflor vid hembygdsstugorna.

Juli

Den 3 juli var det kaffe och våfflor i Mölarps kvarn och den 10 och 17 juli i hembygdsstugorna. Alla serveringar var välbesökta. Vid tillställningar i Mölarps kvarn har det även varit konst- och hantverksutställningar samt tipspromenad.

Augusti

Lördagen den 6/8 var det slåtter på Asklanda-ängen med Fristads Naturskyddsförening. Ett 10-tal personer deltog. Söndagen den 7 augusti serverades kaffe och våfflor i Mölarps kvarn. Söndagen den 14 augusti anordnades friluftsgudstjänst vid Mölarps kvarn med Svenska Kyrkan i Fristad.

September

Söndagen den 4 september var det dags för sågdagen vid Lövåsens sågverk. Sågen kördes vid många tillfällen. Kaffe med bröd samt kolbullar serverades. I kvarnen var det utställning av konst och hantverk. Naturskyddsföreningen anordnade tipspromenad. Nytt var en stor satsning på barn. Ca 35 barn kom. De pysslade och lekte med käpphästar m.m. Arrangemanget blev mycket uppskattat. Onsdagen den 14 september började en studiecirkel om ”Vardagsliv och matlagning förr och nu” med 12 deltagare. Lördagen den 24 september anordnades ”Vattnets dag” på Heden med Uponor, Fristads folkhögskola och Fristads Hembygdsförening som medverkande. Vi visade Museét på folkhögskolan och fick många besökare, som även fick prova på att skura trasmattor.

Oktober

Måndagen den 17 oktober var det vinstinlämning till Lellemarten i kvarnen till det stora hantverks-lotteriet med 1 000 lotter och ett 50-tal vinster.

November

Måndagen den 28 november gjorde vi lingonriskransar i Mölarps kvarn.

December

Lellemarten gick av stapeln lördagen den 3 december vid hembygdsstugorna. Sol, moln, grönt gräs och omkring 0 grader skapade en

god stämning. 4 eldkorgar förhöjde stämningen ytterligare. Anders Hägmark och Sten Svantesson spelade julmusik och Britt-Marie Johansson ledde dans kring granen. Inger Awenlöf hade pyssel med barnen i Ekalyckan. Tomten var på besök. Dessa inslag lockade många barn, Vi hade flera lotterier, försäljning av lingonriskransar, hembakat bröd, glögg och litteratur m.m. I Klockarebolet var det kaffe med goda hembakade bullar, Omkring 100 besökare i olika åldrar kom. Satsningen på barn och familjer var lyckad.

Övriga aktiviteter

På Skogslid arrangerade Folke Thorburn mycket uppskattade miniutställningar varje månad med olika teman såsom Fjärilar, Silversmide, Kepsar och Sakrala figurer. Mölarps kvarn och ö har speciellt under sommarhalvåret besökts av många. Borås Hemvärnsförening besökte oss den 13 september och vi visade bilder och berättade om Fristad. Ann-Britt Boman har visat Fristads folkhögskolas museum vid ett flertal tillfällen för olika grupper, bl.a. en släktresa. Många vill också ha upplysningar om personer, platser och händelser i Fristad, och vi försöker uppfylla deras önskningar.

Såggruppen har samlats på måndag förmiddag både under våren och hösten. Ramsågen är nu i utmärkt skick. Mycket arbete läggs ner på att hålla området kring kvarnen och stugorna i fint skick.

Lars Jonasson har varit ansvarig för föreningens hemsida och har lagt ner mycket arbete.

Sven-Åke Johansson tillsammans med arkivgruppen och flera andra medlemmar arbetar med att bygga upp ett arkiv och digitalisera fotosamlingen.

Västra Götalandsregionen har initierat och tillsammans med Göteborgs Universitet genomfört ett filmprojekt tillsammans med hembygdsföreningen och två klasser inom årskurs 5 vid Gula skolan. Vi har också anordnat flera aktiviteter för barn och ungdom, bl.a. med hjälp av de stora gåvor föreningen fått. Fortsättning följer.

Avslutningsvis vill Fristads Hembygdsförening framföra ett varmt tack till alla medarbetare och medlemmar, som under år 2022 gynnat vår verksamhet. Vår uppgift är att sprida kunskap

om och intresse för vår hembygd och skapa goda förutsättningar för dess invånare att känna sig hemma här. I detta arbete hälsas alla intresserade välkomna.

Styrelsen har haft följande sammansättning:

Sven-Åke Johansson, ordförande
Ann-Britt Boman, vice ordförande
Ulf Bjursten, kassör
Inger Awenlöf, vice sekreterare
Britt-Marie Johansson, sekreterare
Sune Fridén
Lars-Olof Johansson
Björn Samuelsson
Birgitta Höök
Göran Bördin, ersättare
Eva-Lena Liljedahl, ersättare

Revisorer:

Tomas Brissman
Siw Gustavsson

Kommitté för Mölarps kvarn, Klockarebolet och Ekalyckan:

Sune Fridén, sammankallande
Hans Andersson
Kent Andersson
Bertil Svensson
Olof Stensson
Lars-Erik Larsson
Roger Andreasson
Kjell Fridén
Lars Larsson
Arne Grandin
Leif Asp
Håkan Magnusson
Bo Backström
Sven Karlsson
Göran Mitchen
Bertil Holmin
Karl-Erik Johansson
Lennart Blixt
Lars-Olof Johansson

Såggrupp

Sven-Åke Johansson, sammankallande
Leif Lorén, teknikansvarig
Börje Andersson, teknikansvarig
Björn Samuelsson, teknikansvarig
Kent Andersson
Lars-Olof Johansson
Sune Fridén

Sven Karlsson
Lennart Blixt

Trädgårdsgrupp

Birgitta Brissman
Anngerd Lönn

Konst- och hantverksgruppen

Ann-Marie Åsbrink, Mölarpdagen
Birgitta Höök, sammankallande
Lena Högberg
Gertrud Johnsson

Redaktionskommitté:

Birgit Gustafsson, sammankallande
Ann-Britt Boman
Wiviann Bergsten
Olof Stensson
Anna Stensson
Inger Awenlöf

Lellemartenkommitté:

Britt-Marie Törngren, sammankallande
Maj Börjesson
Gertrud Johnsson
Gunilla Persson
Siv Samuelsson

Kaffekommitté:

Gunilla Persson, sammankallande
Britt-Marie Törngren
Anita Andreasson
Siv Samuelsson
Agneta Andersson
Lisbeth Allard
Lena Wiksén
Kerstin Sandberg
Inger Riley
Gertrud Johnsson
Inger Kvarnstedt
Birgitta Höök
Margareta Sandberg
Ing-Marie Johansson
Marita Carlsson

Arkivkommitté

Sven-Åke Johansson, sammankallande
Ann-Britt Boman
Ann-Sofie Fridén
Lars Jonasson
Thomas Fridén, digital konsult

Ombud vid distriktsmöten

Ann-Britt Boman

Sven-Åke Johansson
Britt-Marie Johansson

Valberedning:

Leif Eurenus, sammankallande
Lena Sjöblom

Årsavgift:

Enskild medlem	90 kronor
Familj	130 kronor

Sven-Åke Johansson, ordförande
Ann-Britt Boman, vice ordförande

Sven-Åke Johansson
Ordförande

Ann-Britt Boman
Vice ordförande

HEMBYGD

Någonstans hör du hemma.
Kanske har du flera hembygder
inte bara en.
Trädet som planteras
tränger ned i jorden
med sina rötter
för att stå stadigt.
Så behöver vi också göra,
när vi blir planterade
på ett nytt ställe.

FRISTADS HEMBYGDSFÖRENING PROGRAM FÖR ÅR 2023

**För vidare information och ev ändringar av
programmet - se vår hemsida:
www.hembygd.se/fristads-hembygdsforening**

Lö 14 januari

Vi dansar ut julen kl. 13.00 vid
hembygdsstugorna för vuxna och barn.

Ti 21 februari

Årsmöte i folkhögskolans högtidssal kl. 19.00.

Må 10 april, Annandag påsk

Bollaräppet, mellan kl. 11.00 och 16.00.
FHF: kaffeservering kl. 11.00-15.00.
Tipspromenad kl. 13.00 – 15.00. Lotteri.
Sägenvandring kl. 13.00. Litteraturförsäljning.
Fristad GoIF: Bollarna släpps kl. 15.30 och
målgång ca. 15.45.

Sö 7 maj

Medarbetarträff kl. 15.00, grillning vid sågen,
kaffe med dopp, musik.

Sö 14 maj

Mölarpsdagen, kl. 11.00 – 15.00. Malning
av mjöl. Utställningar och hantverkare.
Tipspromenad kl. 11.00 – 14.30. Lotterier.
Servering kl. 11.00 – 15.00. Kolbullar. Borås
Spelmanslag kl. 11.00 – 12.00. Barnaktiviteter.

juni – juli

Utställning med Fristads Hembygdsförening.
Tema: Frufällan med Lennart Wasling,
Glasverandan på biblioteket.

Ti 6 juni

Nationaldagen vid Mölarp. FNF, Blomster-
vandring kl. 13.00. Kaffeservering kl. 11.00 –
15.00. Konst- och hantverksutställning.
Musik av Fristads Underhållningsorkester
och tal kl. 14.00.

Ons 7 juni

Utflykt till Vårgårda hembygdsförening och
det nyinrättade Vårgårda museum. Samling
vid stationen kl. 17.30. Samåkning med egna
bilar. Anmälan till Ann-Britt Boman tfn 0760-
384809.

Sö 11 juni

Kaffe och våfflor i hembygdsstugorna
13.00 – 16.00.

Sö 2 juli

Kaffe och våfflor i Mölarps kvarn
11.00 – 15.00. Tipspromenad. Konst- och
hantverksutställning.

Sö 9 juli

Kaffe och våfflor i hembygdsstugorna
13.00 – 16.00.

Sö 16 juli

Kaffe och våfflor i hembygdsstugorna
13.00 – 16.00.

Lö 5 augusti

Slätter på Asklandaängen kl. 10.00.

Sö 6 augusti

Kaffe och våfflor i Mölarps kvarn kl. 11.00 –
15.00. Utställning och konsthantverk.

Sö 13 augusti

Friluftsgudstjänst vid Mölarp kl. 15.00.
Fristads Hembygdsförening bjuder på kaffe.

Sö 3 september

Sågdag vid Lövåsens såg kl. 11.00 – 15.00.
Vandring på Mölarps kulturstig. Servering
11.00 – 15.00. Tipspromenad. Kolbullar.
Konst- och hantverksutställning.

Ons 13 september

Studiecirkel om ”Förr och nu” och om folktro.
Mölarps kvarn kl. 18.00. Anmäl Dig gärna i
förväg till Ann-Britt Boman tel. 0760-384809.

Må 16 oktober

Inlämning av vinster till Lellemarten.
Mölarps kvarn kl. 17.00 – 19.00.

Må 27 november

Vi gör lingonriskransar till Lellemarten i
Mölarps kvarn kl. 17.00.

Lö 2 december

Lellemarten kl. 10.00 – 13.00 vid
hembygdsstugorna. Julmusik, dans runt granen,
tomten på besök, eldkorgar, servering.

År 2024

Lö 13 januari

Vi dansar ut julen kl. 13.00 vid
hembygdsstugorna, för vuxna och barn.

Ti 20 februari

Årsmöte i folkhögskolans högtidssal kl. 19.00.

VAD FINNS OMKRING DIG?

En människa kan ha en aura omkring sig,
av oro, hets, osäkerhet och olust,
något som fattas,
krav som Du inte kan uppfylla.
Men det kan också vara
lugn, trygghet, harmoni,
acceptans av livet och människorna,
förnöjsamhet
och glädje över tillvaron.
Sådana människor är livets välgörare
och håller världen i gång.

FÖRNÖJSAMHET

Det finns ord som inte är passande
i ett samhälle som slukar sig självt
i konsumtionens käftar.
Förnöjsamhet bromsar upp
konsumtionsutvecklingen,
produktionsökningen
och köplusten.
Hur skulle världen se ut,
om alla människor vore nöjda?

STYRELSEN FÖR FRISTADS HEMBYGDSFÖRENING 2023

e-post svenake.fristad@telia.com

hemsida

www.hembygd.se/fristads-hembygdsforening

Ordf.	Sven-Åke Johansson	0702-275442
Vice ordf.	Ann-Britt Boman	0760-384809
Kassör	Kjerstin Olofsson	0706-394637
Skr	Inger Awenlöf	0703-986849
Vice sekr.	Eva-Lena Liljedahl	0734-065944
	Sune Fridén	0709-688948
	Lars-Olof Johansson	0703-234961
	Björn Samuelsson	0705-392900
	Birgitta Höök	0709-642364
Ersättare	Pirkko Karlsson	0737-130676
Ersättare	Britt-Marie Johansson	0703-055442
Ersättare	Göran Bördin	0728-443003

Kontaktpersoner och sammankallande till
kommittéer och arbetsgrupper:

Arbetsgruppen för Mölarps kvarn, Klockarebolet och Ekalyckan

Sune Fridén 0709-688948

Såggruppen

Sven-Åke Johansson 0702-275442

Trädgårdsgruppen

Birgitta Brissman 0733-269297

Konst- och hantverksgruppen

Birgitta Höök 0709-642364

Redaktionsgruppen

Birgit Gustafsson 0703-920250

Lellemartengruppen

Britt-Marie Törngren 0702-469284

Kaffegruppen

Gunilla Persson 0730-720346

Arkivgruppen

Sven-Åke Johansson 0702-275442

Ansvarig för hemsidan

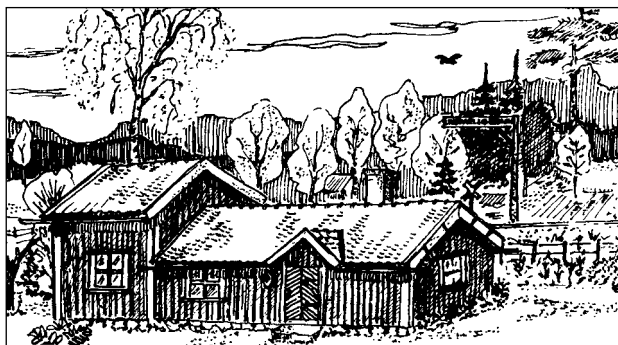
Lars Jonasson 0722-445955

VARFÖR BILDADES FRISTADS HEMBYGDSFÖRENING?

Fristads Hembygdsförening bildades 1974 och kan alltså snart fira 50-årsjubileum. Under åren har många arbetat tillsammans för föreningens och Fristads bästa.

Under åren 1952 – 1974 var Fristad en egen storkommun. Den bildades 1952 av de gamla socknarna Tämta, Vänga, Borgstena, Fristad, Gingri och Tärby. Socken är en tusenårig organisation och kom till med kristendomen och de första kyrkorna. Sockenborna hade ett gemensamt ansvar för sin kyrka, och i kyrko- och sockenstämmoprotokoll kan man läsa om att det ibland var ganska betungande. Men alla var skyldiga att ställa upp på det arbete som behövde göras. Så småningom fick socknen ansvar för skola och undervisning och omsorg om behövande.

Med uppbyggnaden av folkhemmet på 1930-talet kom ökade krav på samhället. Den gamla socknen kunde inte ta ansvar för 9-årig grundskola och begynnande krav på barn- och äldreomsorg. Socknarna gick samman och bildade storkommuner, varav Fristad var en. Ett modernt samhälle växte fram med högstadieskola

och förskola och nytt ålderdomshem. Men inte ens Fristad räckte till längre, utan kommunsammanslagningen med Borås blev ett faktum. År 1974 gick Borås kommun ihop med de fem kranskommunerna Fristad, Dalsjöfors, Sandhult, Viskafors och Bollebygd. Den sistnämnda bröt sig ut på 1990-talet.

På 1970-talet tillkom många nya hembygdsföreningar, som tog vara på de tidigare socknarnas historia. Så var det också i Fristad, då föreningen bildades 1974. Stationssamhället hade

växt fram ganska oplanerat, och på 1960- och 1970-talet skedde en nybyggnation av kommunhus, skolor och äldreboende. Den gamla bebyggelsen revs. Landsvägen breddades och fick ny beläggning.

Söder om samhället på den gamla sockenallmanningen hade det sedan gammalt stått flera små stugor. Området kallades Fristad hed eller Ljungheden. Där fick de fattiga, som inte hade jord, bygga en egen stuga. På 1970-talet fanns det två stugor kvar, Klockarebolet och Ekalyckan. När vägen breddades, vräktes stugorna åt sidan, eftersom de stod för nära vägen. Dessutom var de inte i ett skick som gjorde, att de var värda att bevaras, enligt röster inne i Borås.

Borta vid Mölarp stod kvarnen, som långsamt höll på att förfalla. Den siste mjölnaren Ragnar Eckerström hade slutat år 1968. Tegelpannorna på taket började gå sönder, och det regnade in. Fristads Naturskyddsförening med Bertil Hjortvall gjorde framstötningar om bevarande av kvarnen och hade viss tillsyn på ön, men Skara stift, som ägde det hela, var kallsinnigt.

Så kom den 1 januari 1974 och vi i Fristad tillhörde Borås kommun. I den gamla kulturnämnden i Fristad och i den nya nämnden i Borås fanns två ledamöter från trakten, Stig Flyckt från Tärby och Waldemar Johanneson från Sparsör. Tillsammans med Folke Andersson, lärare från Fristad bildade de en interimstyrelse, och den 18 april 1974, på Waldemars namnsdag, bildades Fristads Hembygdsförening. Avsikten var bl.a. att försöka rädda både Mölarps kvarn och Klockarebolet och Ekalyckan. Tillsammans med prästgården och ett par byggnader på folkhögskolan är dessa byggnader de äldsta i Fristad.

Redan 1972 hade vägen breddats och stugorna lämpades undan. Spisarna var borta och taken förstörda. Det blev ett strävsamt arbete att få stugorna i ett presentabelt skick, men efter några år så stod de där, nymålade och med nya spisar. Det var inte helt lätt att få tag i skickliga yrkesmän. På Ekalyckan lades spåntak som det varit från början, tak som sedan måst bytas flera gånger. I Klockarebolet, som kom till som bostad åt klockaren, behölls en 1800-talsprägel. Båda husen är unika som sydgötiska byggnader.

der, alltså med en högre förrådsbyggnad vid sidan om den lilla ryggåstugan, som utgör bostadsdelen. Klockarebolet har också en liten framkammare utan eldstad. Den kunde användas under sommaren och som förvaringsrum. Till Klockarebolet hörde ursprungligen lite jord, som klockaren skulle försörja sig på. Därför har en del villor i Fristad fastighetsbeteckningen Klockarebolet.

Arbetet med att ställa i ordning stugorna skedde i samarbete med Borås kommun och Borås museum. I trädgården runt omkring skulle det finnas växter som var vanliga på 1800-talet. Enligt avtal med Borås kommun skulle Fristads Hembygdsförening förvalta stugorna. Och det har vi gjort i 50 år! Vi har serveringar under somrarna och Lellemarten första lördagen i december sedan 1978. Där kan vi dricka kaffe i syrenbersån och njuta av nygräddade våfflor. Det gamla källbordet finns kvar med brunnsstängen och i rabatterna prunkar riddarsporrar och liljor.

Hur gick det då med kvarnen? Föreningen fick arrendera den av Skara stift några år och höll förfallet borta. I början av 1980-talet rasslade pengar in som en arbetsmarknadsåtgärd, och kvarnen kunde renoveras. År 1984 invigdes kvarnen med Nils Dahlbäck som huvudtalare och med musik av Borås spelmanslag. Sedan dess har vi varje år utom under pandemin haft Mölarpsdagen en söndag i maj. Då spelar Borås spelmanslag och vi mal mjöl. På 1990-talet tillverkades nämligen ett vattenhjul som drivkraft, precis som det var från början. Lars Utterberg, Lars Karlsson, Bengt Lundgren och Knut Arvidsson var några av dem som var med i arbetslaget.

Bredvid kvarnen ligger Lövåsens såg från 1860-talet. Hela byggnaden höll på att rasa 2015, och propåer gjordes till Fristads Hembygdsförening om att rädda den. Många ansåg, att det var en omöjlig uppgift och att förfallet gått för långt. Men på årsmötet 2016 anmälde sig ett 10-tal frivilliga. Vi hade fått pengar från Länsstyrelsens byggnadsvårdsenhet för att laga taket, men de räckte till hela sågen. De ogenomträngliga snåren runt omkring röjdes bort, och nu är sågen i förstklassigt skick och en liten pärla vid Viskan. Det blev en stark gemenskap

i arbetslaget liksom i många andra grupper som gör en insats i föreningen. Den gemenskapen är en av de viktigaste faktorerna i verksamheten. Just nu arbetar en arkivgrupp för att bringa reda i allt material som föreningen disponerar, bl.a. i form av bilder från Fristad. Gustav Thulin och Bertil Thulin har dokumenterat på olika sätt, och Fristadsbygden sedan 1978 finns på vår hemsida.

Som 50-årsjubilerande kan vi i Fristads Hembygdsförening känna oss nöjda med verksamheten. Vi kunde bevara några av Fristads äldsta byggnader och göra dem till omtyckta besöksmål och rekreationsområden till glädje för fristadborna och andra. Nu gäller det att föra vårt arbete vidare till kommande generationer. Välkomna med i arbetet!

Ann-Britt Boman

ARKIVET

Fristads Hembygdsförening är äntligen på väg att få ett arkiv. Arkivfrågan har varit aktuell under många år. Ett problem har varit att finna en lämplig lokal till ett lämpligt pris.

Vi har klarat oss utan arkiv i 48 år! – eller har vi inte det? Föreningen bildades 1974, primärt för att rädda småstugorna Ekalyckan och Klockarebolet. I protokoll från denna tid (Årsmötet 1976) finns det en idé om att Klockarebolet efter flytten och återuppbyggandet skulle kunna användas som föreningens sammanträdeslokal, som arkiv och bibliotek. Tanken att Klockarebolet skulle vara arkiv för föreningens handlingar och bilder m.m. var nog inte så noga genomtänkt. Hög luftfuktighet i ouppvärmda lokaler är ett direkt hot mot pappersdokument, bilder, böcker och tidningar/tidskrifter m.m. Många släktforskare stöter förr eller senare på husförhörlängder och andra dokument som är oläsliga p.g.a. mögel och vattenskador. Till detta kommer brandrisken. Lågorna har under

årens lopp skattat många arkiv och förvaringsplatser på ovärderliga handlingar och föremål. Det har också i praktiken visat sig att Klockarebolet och Kvarnen har varit olämpliga förvaringsplatser för textilier och pappersprodukter. Undantag är de ytor i kvarnen som har värme året om.

Räddningen för föreningens arkivmaterial har varit det "Bomanska arkivet" i källaren på Spireavägen. Denna lösning har varit möjlig genom Ann-Britt Bomans mångåriga ordförandeskap i Fristads Hembygdsförening mellan åren 1994 – 2020.

I stadgarna står det att styrelsen har sitt säte där ordförande bor, dvs. på Spireavägen. Eftersom föreningen inte har någon fast administration/kansli blir ordförande förvaltare av alla dokument. Förutom ordförande så har vissa funktioner så som kassör och sekreterare förvarat dokument som är kopplade till förtroendeuppdraget. Även detta är förenat med risker eftersom vissa förtroendeuppdrag "omsättes" ofta.

Hösten 2019 fick vi tillgång till en lokal om drygt 30 kvm och rätt att disponera en angränsande lokal hos FRIBO. Föreningen sökte medel för lokal utveckling hos Borås stad och beviljades medel till utrustning i arkivet.

Mot denna bakgrund är den lösning vi nu fått med lämpliga arkivlokaler en bra grund för att utveckla arkivet och säkra handlingar och bilder m.m.

Det ska sägas i detta sammanhang att den lokal vi nu hyr inte uppfyller alla krav som ställs på ett arkiv. Men vi har också möjlighet att använda Föreningsarkivet i Borås. Där kan vi förvara

de viktigaste handlingarna och bilderna som vi absolut inte vill förlora. Vid behov kan vi ha kopior i vårt arkiv.

Arbetet i arkivet är nu intensivt. Första steget var att utrusta lokalen med hyllsektioner, bord, bänkar och stolar. Förbereda två arbetsplatser för digital utrustning. Arbetet med att bestämma vilken datautrustning som ska köpas in startade. Till vår hjälp hade vi en konsult som lämnade förslag på inköp av datorer, skrivare, servrar, mobilt bredband, programvaror, backup-lösningar och säkerhetssystem. Även installationen fick vi konsult hjälp med.

När inredningen och datautrustningen var på plats var det dags att "tömma" och flytta det "Bomanska" arkivet och andra "småarkiv" till Hembygdsföreningens nya arkiv.

Nu är dokument, juridiska handlingar, protokoll, böcker och tidsskrifter sorterade och under kontroll. Protokollen i original förvaras i Förenings-

arkivet. Tills vidare förvaras övriga handlingar i vårt arkiv.

Arbetet med föreningens omfattande bildsamlingar har börjat. Mycket diskussion har förts om hur bilderna ska katalogiseras. Bildmaterialet består av svartvita bilder, färgbilder, fotoalbum, diabilder, negativ och glasplåtar. Till detta kommer att bilder har olika format och en del är dessutom monterade på kartong. Ett stort problem är att det saknas uppgifter om fotograf, om motivet, vilka personerna är på en bild och när de är tagna. Detta arbete är intressant men svårt. Hur vi ska hantera alla digitala bilder återstår att lösa.

/Sven-Åke Johansson

Delar av arkivgruppen i arbete: Ann-Britt Boman och Lars Jonasson, saknas på bilden gör Ann-Sofi Fridén och Sven-Åke Johansson, foto.

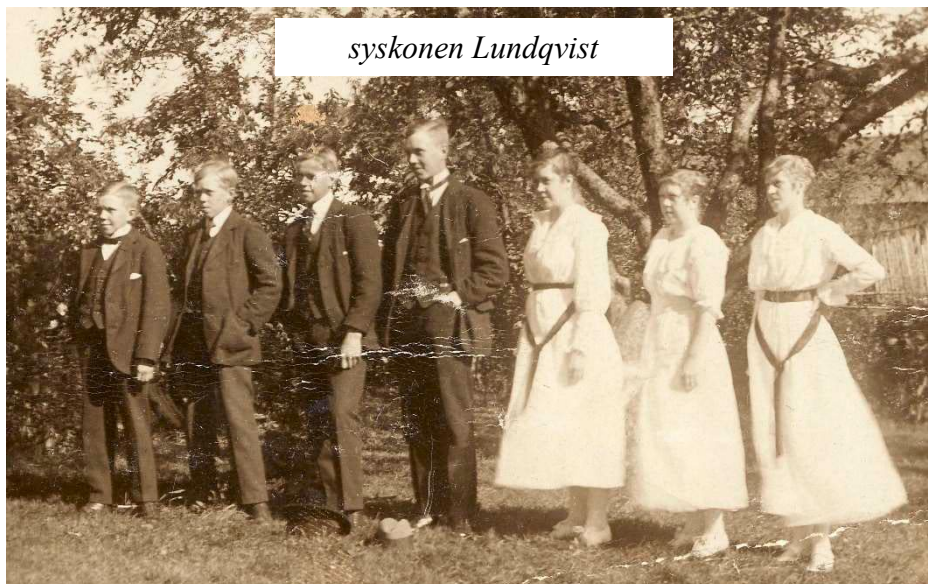
Sigge Lundqvist – en konstnärlig mångsysslare

av Olof Rydin

Sigge Kristian Lundqvist föddes den tredje mars 1904, föräldrar var skräddarmästaren Knut Konstantin Napoleon Lundqvist och hans hustru Anna Charlotta. Familjen Lundqvist bodde på stället Skogstorp eller Lågåsen som det kallats tidigare. Sigge kom att bli det sjunde och sista barnet hos Lundqvists.

Sin värnplikt gjorde Sigge som husar i Skövde där han fann sig väl till rätta. Sigge trivdes bra i sällskapslivet och det berättas att han hade ett sätt att vara som slog an hos flickor.

Redan 1924, som tjugooråring, blev han far till en son, Mats, som sedan emellertid kom att växa upp hos fosterföräldrar.

Sigge Einar Elof Uno Elsa Gerda Anna

Det sägs att Sigge redan i unga år uppvisade ett lite avvikande beteende jämfört med sina syskon, Sigge verkade nämligen besitta någon sorts äventyrlust som återkom på olika sätt även senare under hans liv.

Sigge och Lisa år 1926

År 1926 gifte sig Sigge med Lisa Svensson från grannstället Åsen.

Lisa var, liksom Sigge, musikaliskt begåvad, och trakterade både fiol och orgel och hon hade även tagit musiklektioner hos Gustaf Hjelmgren, folkskollärare i Fristad.

Sigge fick lära sig en del på det musikaliska området av Lisa och de båda spelade och sjöng mycket tillsammans.

Lisa och Sigge fick sitt första gemensamma barn 1927 men barnet, som döpts till Stina, kom bara att leva ungefär ett halvår.

I januari 1930 föddes ytterligare en dotter som fick namnet Inger därefter kom sonen Ingemar 1932 och sedan Rolf 1934.

Detta var i tider då det rädde stor arbetslöshet och Sigge tillhörde dem som drabbats.

Under en period på 1930-talet var Sigge sysselsatt vid det då påbörjade vägportsbygget i Fristad, som s.k. AK-arbetare. AK-arbetet tog dock slut efter en tid och innan bygget ens var halvfärdigt.

Att det sedan skulle dröja över trettio år, till 1966, innan fristadsborna fick sin vägport kunde varken Sigge eller någon annan drömma om då!

Utöver perioder med arbetslöshet blev det även så småningom ganska trassligt i Lisa och Siggas äktenskap, vilket slutade med skilsmässa, så barnen fick komma till fosterhem.

I november 1941 gifte sig Sigge med Margaretha, som sedan av släktingar och vänner ofta kom att kallas Gretha eller "Sigges Gretha". De fick två gemensamma barn, nämligen Anita f. 1942 och Krister f. 1951.

År 1946 byggde Sigge, med egna händer och hjälp av sina släktingar, ett egna hem som han döpte till Sigtuna.

Fastigheten var belägen strax ovanför Hedås skola i Fristad.

Så småningom fick Sigge arbete på AB Konstsilke i Borås där han avancerade till ordningsman.

Senare arbetade han också som målare i likhet med sin äldre bror Einar.

ur Sigges egenhändigt illustrerade visbok där han skrivit ner ett trettiotal olika vistexter

Gretha och Sigge under en snörik krigsvinter

Konstnären

Sigge uppvisade redan tidigt en stor handaskicklighet och fallenhet för att förfärdiga saker i trä. När systersonen Bertil var i femårsåldern, omkring 1927, gjorde Sigge en trä-katt, utförd som en sparbössa, som därmed kunde användas till både nytta och lek.

spar-katt

Längre fram i tiden gjorde Sigge fina arbeten såsom exempelvis modeller av segelfartyg och snidade träskrin och dessa blev ibland gåvor till släkt och vänner.

vackert vintermotiv tecknat av Sigge

Sigges konstnärliga ådra tog sig även uttryck i teckning och måleri. Det är emellertid genom träsnideri och alla sina "gubbar och gummor" som han är mest känd. Redan 1957 hade tidningen Västgötademokraten en artikel där det berättas om Sigges gubbar. Sigge sade sig då ha täljt träfigurer i ungefär tjugo år.

Sigge i sin källare med ett "gubba-gäng"

Sigge och Tage Erlander

När statsminister Tage Erlander var på besök i Fristad 1969, och då förädrades en "Erlander-gubbe", var tidningarna naturligtvis också framme och gjorde utförliga reportage.

Sigge berättade för tidningsreportern att han har sina verktyg i en låda så att han kan ta med den ut i trädgården, vid vackert väder, och där sitta och tälja. Som material använde han företrädesvis aleträ, för att det var lätt att arbeta med.

Fristadsbor och kända personer fick finna sig i att de plötsligt kunde dyka upp som karikatyrer från Sigges snickarverkstad.

Sigge gjorde ibland även gubbar på beställning men det sägs att det fanns en och annan som inte var odelat positiv när de fick se en karikatyr av sig själva...

Hur många gubbar som Sigge egentligen gjort genom åren är det ingen som vet, utom möjligen vår Herre, men det råder inget tvivel om att det är många hundra!

Musikanten

Som redan sagts så var Sigge mycket musikalisk och lärde sig att spela flera instrument såsom fiol, mandolin, dragspel och piano. För det mesta spelade han på gehör, att använda noter var nog inte riktigt hans gebit.

År 1947 startades dansbandet Sigges kapell. Idén till att bilda detta dansband i Fristad kom från frisören Knut Therning. Fyra musikanter samlades hemma hos Sigge Lundqvist, som då bodde på Annedal i Fristad, och därefter var man snart i gång. De fyra musikanterna var Knut Therning och Bertil Svensson, båda dragspel, samt Sigge Lundqvist och Bertil Rydin, med fioler. Genast vid starten togs gamla kända slagdängor upp som exempelvis Kväsarvalsen, På Svinsta skär, Friarevalsen, Livet i Finnskogarna, Polkan går och Te dans mä karlstadtösera.

Sigge musicerar med dottern Anita

Spexaren

På midsommardagen 1947 ställde Fristads Idrottsförening till med en stor fest på Fristads hed. I festligheterna ingick en spexartad kortge.

från vänster: Stig Skönvall, Henrik Sundén, Axel Öhrvall, Knut Therning, Folke Svensson, Bertil Svensson, Sigge Lundqvist, Bernt Johansson, Helge Hägg, Bertil Rydin

För de musikaliska inslagen i kortegen hade Sigge Lundqvist och Bertil Rydin trummat ihop ett gäng som här kallade sig Frestads Symfoniska Blås- o Stråkkår! Denna orkester gick sedan främst i kortegen genom Frestad.

Midsommarfesten fortsatte därefter på den nya festplatsen Heden, där det var dans på två banor - modernt och gammalt. För gammaldansmusiken svarade Siggas kapell, givetvis då under ledning av Sigge.

De närmaste åren spelade Siggas kapell på olika fester, till exempel på Skalle och gamla idrottsplatsen, där det också var två dansbanor. Ett sextiotal låtar fanns på repertoaren och det kom en ny melodi - Violer till mor - som blev ett riktigt "örhänge" och som spelades som sakta vals. Sigge hade en njutbar stämning och just denna melodi slog an hos publiken.

Senare hyrdes en högtalaranläggning och då kom Siggas sång ut än bättre. 1948 förstärktes Siggas kapell med Sven Breife på gitarr.

Sigge Lundqvists alster är väl värda att sparas till eftervärlden och förhoppningsvis kan denna artikel hjälpa till att bevara minnet av en särdeles konstnärligt och musikaliskt begåvad man. Sigge Lundqvist lämnade jordelivet den nittonde januari 1976.

snidat skrin 27x17x11 (lxbxh)

*Friarejohan
"original"*

*Erik Rydin
lantarbetare*

Nedanstående annonser är hämtade från skriften:

Jernvägslinien Uddevalla – Venersborg – Borås – Varberg, Resehandbok och Affärskalender
Skriften är tryckt 1882, här ser vi hur några företag i Fristad annonserade sina verksamheter då.

Fredr. Zetterblad,
Fristad & Risbro.
Mjöl-, Speceri- och Diversehandel.
Tillverkning och försäljning
af alla sorters
Hästtäcken och **Golfmattor**
af nöthår.
Beställningar af Mattor och Täcken utföras
omsorgsfullt och billigt.

Filial i Fristad.
Speceri- och Diversehandel.
Hafre, Potatis, Mjöl, Ägg, Smör
m. m. m. m.
uppköpes till högsta pris.

P. G. Andersson,
Fristad & Löfåsen.
Tegelbruk och Sågverk.
Trävaruaffär.
Telegrafadress: P. G. Fristad.
Express: Löfåsen.

Sparsörs Tegelbruk,
Anhaltstation å Borås—Herrljunga Jernväg,
rekommenderar:
Hård- och lösbränd Tegelsten
till billiga priser.
P. G. Sandberg
ägare.
Adress: Mörlanda, Ljung.

Fristads Gästgifvaregård.
Hotell, Restauration.
Försäljning och Servering af
Vin och Maltdrycker.
Skjutsning.

Slättängs Tegelbruk
rekommenderar
vacker och föröfrigt af utmärkt beskaffenhet
hårdbränd och mellanbränd
Mur-Tegel.
Slättäng, Fristad i April 1882.
Aug. Larson.
OBS. Ordres härå upptages äfven hos
Handl. Carl Rosén i Borås.
Anhaltstation: Sparsör.
Telegrafadress: Slättäng, Fristad.

SKRIVARDAG I VARA

Lördagen den 8 oktober 2022 fick jag, tillsammans med Ann-Britt Boman och för Fristads Hembygdsförenings räkning, förmånen att delta i en skrivardag på Vara folkhögskola.

Det handlade om hur vi ska kunna bevara våra berättelser för framtiden och om att skriva och ge ut hembygdsböcker. Vi var ca 20-25 deltagare från hembygdsföreningar i Västragötalandsregionen.

En del hade med sig egna utgivna hembygdsböcker och det fanns möjlighet att titta på och ta del av dessa, vilka lades ut som en litteraturutställning i den lokal som vi vistades i under dagen.

Jessica Bergström, Förvaltningen för kulturutveckling, presenterade Prisma Västra Götaland, samverkansplattformen och webbplatsen om samhällsutvecklingen i Västsverige från 1850 till idag.

Målet för Prisma VG är att:

- Sprida kunskap kring industrisamhället.
- Ge verktyg så att alla får möjlighet att bidra till berättelsen.
- Öka antalet besökare till stora och små besöksmål.

Till Prisma VG kan man bidra med berättelser, om platser, människor och händelser som skapat det samhälle vi lever i idag. Och det finns många sätt och möjligheter att berätta på, t ex text, bild, ljud, film, mobilguide...

Naumstugan, Vara folkhögskola. Foto: Stefan Eriksson.

Tema för 2023 är: **Kraft och energi**

Berättelser på detta tema efterlyses.

Se exempel nedan!

- Från bondesamhälle till industrisamhälle och vidare in i framtiden.
- Hur gick det till innan vi hade elektricitet?
- Kvarnar, sågar och andra vind- eller vattendrivna småindustrier.

- Modern teknik, vart är vi på väg?
- Hur har elektriciteten förändrat samhället?
- Hur ska vi klara försörjningen framöver?

Webbadressen för Prisma VG är: www.prismavg.se

Jessica Bergström delade också med sig av några tips till den som skriver:

- Hitta det som berör, som får läsaren att känna något!
- Våga vara personlig!
- Testa att göra en mindmap innan du börjar skriva!
- Håll dig till temat! Berätta bara det som är relevant för historien!
- Årtal och annan "hård fakta" kan presenteras i en faktaruta.
- Bilder lockar till läsning, särskilt bilder med människor.

Jan-Olof Berglund, Västergötlands hembygdsförbund, pratade om möjligheten att skapa och använda QR-koder för att enkelt länka till webbplatser, appar, biljetter – i samband med t ex kulturevenemang – och mycket mer.

Ann-Britt Boman, Fristads

Hembygdsförening, föreläste om att skriva och ge ut hembygdsböcker och vad man ska tänka på när det gäller hembygds litteratur:

- Kombinera intressanta nutidsskildringar med historiska fakta.
- Ta hjälp av den som kan det tekniska hantverket, men först själv tänka igenom hur du vill kombinera text och bild!
- Ta nya bilder om dugliga bilder saknas och ta hjälp även med detta, om det behövs!
- Sök pengar ur fonder och hos kommunen!
- Gör tidigt en grovstruktur och organisera materialet!
- Tänk igenom vad som är syftet med boken!
- Var inte rädd för att redigera och göra nödvändiga förbättringar!
- Gör person- och ortsregister!
- Satsa på formgivningen med luftig layout!
- Använd människor som utgångspunkt i berättelserna med personporträtt och personliga inslag!
- Tipsa om mer läsning genom litteraturförteckning och nämn vad du själv

använt dig av!

- Snåla inte på tryckningen! Använd färg!

Under eftermiddagen fanns också möjlighet till diskussion och frågestund, då man kunde be om råd när det gällde egna pågående skrivprojekt.

Ann-Britt Boman, Redaktionskommittén, Västgötabygden och **Ebba Jacobsson**, Studieförbundet Vuxenskolan höll i detta.

För mig var det en intressant och givande dag. Jag passade på att titta mig lite omkring på Vara folkhögskola med dess vackra referensbibliotek och elevbibliotek en trappa upp i byggnaden.

*Vinterbild, huvudbyggnad vid Vara folkhögskola.
Foto: Stefan Eriksson.*

På området finns också Vara folkhögskolas elevförbunds forngård och museum, byggt 2015, och som främst visar lantbruksföremål från 1700-1800-talet samt några vackra äldre museibyggnader:

- Naumstugan, tingshus från 1600-1700-talet, ditflyttad 1934.
- Örslösastugan, storbondestuga från 1700-talet, ditflyttad 1947.
- Ladugården från Tengene, byggd 1840, ditflyttad 1938.
- Väderbenstampen, byggd på 1870-talet i Bäreberg, ditflyttad 1938, nyrenoverad 2016.

Eva-Lena Liljedahl

Foton: Stefan Eriksson, Vara folkhögskola.

SARA RICKARDSSON

”Jag minns de första åren, när vi cyklade till arbetet i Fristad. Det gick fort för det lutade nedåt. Värre var det när vi skulle hem. Det var nästan uppförbacke hela vägen förbi Ekås och upp genom skogen till Tärby. Jag tänker på vår ungdom. Då var det inte vanligt att man skulle gå på krogen på lördagskvällarna. Våra enkla nöjen bestod av dans i någon stuga. Sommartid dansade vi på Vålavallen vid Marsjön eller på Fristads hed, där föreningar av olika slag ordnade fester för sin ekonomi. Det var trevligt och roligt hade vi med. Så var jag med i en teatergrupp där vi spelade amatörteater, vilket var jätteroligt. Jag har även varit mycket sportintresserad och varit gymnast. Motionär är jag fortfarande. (Ur Fristadsbygden 2001)

Mitt emot mej vid köksbordet sitter Sara Rickardsson, född Persson, som genast känner igen citatet, som jag läser upp. Det är nämligen hennes mamma Lisen Persson, som berättade för Stig Flyckt.

Saras morföräldrar

Alma och Albin Johansson var Saras morföräldrar, som bodde i prästbostället i Farstorp. Morfar var prästgårdsarrendator och som sådan strängt upptagen med att skjutsa prästen vart han än skulle på gudstjänster, dop, bröllop och begravningar.

Saras morfar var skicklig på att ta hand om hästar som blev både snabba och uthålliga. Under första världskriget köpte kronan in hästar och betalade väldigt dåligt. Ett halvt löfte om att de skulle komma tillbaka betydde ingenting. Albin sörjde att han aldrig fick se sina hästar igen. Arrendatorn skulle också hugga 30 famnar ved till prästgården och 20 till familjen. Varje vecka hämtades stora tygbuntar, som skulle förvandlas till skjortor i hemsöm. I familjen fanns elva barn, varav sex flickor, som kunde bytas av vid maskinerna. Albin hade konstruerat hjälpmedel som ett skärbord och en skärkniv av en lie. Den som har sytt en skjorta eller blus med krage och manschetter vet vilket jobb det är. För ett dussin fick man 2:50.

Mamma Lisen

1934 började Lisen och två systrar på AB Skyddskläder för att sy arbetskläder och byxor.

Den första veckolönen var på 40 kr och gick till en kapp. Min första sommarlön från Parkleken i Borås förvandlades också till en kapp, som mina yngre systrar också var fina i. Då var jag 13 år. När jag kom till Fristad 1959 hade jag ett kort vikariat på kontoret där och träffade både Lisen och hennes man Bengt, som var lagerbas på samma ställe. Lisen gillade sin arbetsplats och tyckte aldrig att det var bekymmersamt att som fackbas vända sig till ledningen. Trots många anställda var stämningen familjär. När barnen föddes blev det återigen hemsöm och då fick man stå för samtliga moment på egen hand i stället för ett eget i det löpande bandet. Lisen arbetade för Skyddskläder i 38 år men hann också med några år som sjukvårdsbiträde på Hedagården.

Saras farföräldrar

Ernst Persson och Vendela, född Fransson, är Saras farföräldrar. De bodde på stället Åland, som byggdes 1895 av Ernsts far Per Johan Johansson. Ernst var vaktmästare på skolan och Vendela arbetade också där som städerska. Om farfar berättas att han högg ved till skolan, när han var nästan blind. Veden fraktades på en släde, som idag står på Lantbruksmuseet vid Folkhögskolan. Jan Rydbäck fann den och skänkte den dit. Sin sista tid tillbringade Ernst på ålderdomshemmet i Fristad.

Om namn

Förr uttryckte man sig väldigt tydligt och förståeligt, när det gällde namn, PeraErnsta betydde att Ernst var Pers son och följer vi upp ett steg till, kan vi kalla Saras far för PeraErnstaBengt. Två steg bakåt och Du har farfars förnamn. Praktiskt och väldigt vanligt, kanske särskilt på landsbygden, där de flesta kände varandra.

Saras uppväxt

Sara är född 1938 i Åland, men tillbringade sina första år hos mormor och morfar i Farstorp. Detta för att föräldrarna skulle kunna arbeta. Det är ännu långt till stridsropen på 1960-talet: "Ropen skalla, daghem åt alla!" Det fanns inga barn i närheten att leka med, men på gården fanns bland andra djur också får, som gav ull. Den skulle kardas och det hjälpte Sara till med. Sara har tre yngre syskon Lisbet, Bengt-Göran och Sune, som alla blivit Fristad trogna.

Sara Rickardsson.

Sara Rickardsson.

Sara, Lotta, Per och Bernt Rickardsson.

Saras morföräldrar.

Albin Johansson.

Alma Johansson.

Syskonen Johansson i Tärby. Saras mor Lisen Persson näst längst till höger.

Komministerbostaden i Farstorp, Tärby.

Skoltid

Sara var liten till växten och mamma hade tänkt sig att hon kunde vänta med skolstarten, men detta var inte att tänka på för det var rektor, som bestämde. De första åren gick Sara i Röda skolan, idag Musikens hus, för en nyexaminerad fröken, som kanske var i snällaste laget. Förändringen måste ha varit enorm, när nästa lärare visade sig så sträng och högljudd att Sara svimmade två gånger i skolan. Mamma Lisen satte sig på cykeln och sedan fick magistern svara på varför han trodde att det var bra att skrämma barn, som skulle lära sig något. Ingen visste egentligen något om dyslexi. Det magistern kunde dra till med var att "det måste vara något fel i huvudet på den som inte kan lära sig att läsa ordentligt." Sara, som också vill se de bättre sidorna hos sina medmänniskor, minns att magistern berättade väldigt fängslande om främmande länder och djur. Kusinen Jan Rydbäck var ibland räddningen bland barnen ute på skolgården. Många år senare ordnade Sara och två skolkamrater en mycket lyckad återträff, då magistern verkade trivas riktigt gott.

När sjuan och fortsättningsskolan på en termin var över, väntade jobb på AB Skyddskläder.

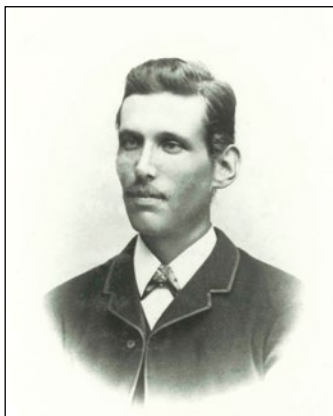
Folkhögskolan

1958 kunde man som Sara gå en praktiskt-teoretisk sommarkurs på Fristads Folkhögskola. Till alla samkväm och elevförbundsfester gjorde dessa flickor smörgåsarna. Man kunde ta med en pojkvän, om rektor gav tillstånd och Bernt Rickardsson blev godkänd.

Familjeliv

Sara och Bernt gifte sig 1960 och flyttade in i sitt hus på Idrottsvägen, där de bodde kvar till 2008, då adressen blev Hagvägen. De två barnen Per och Lotta är födda 1962 respektive 1967. Vi har lätt att jämföra våra "hemmafruliv", eftersom de inträffade samtidigt. Sara berättar hur hon lärde sig om växter och trädgård av närmaste grannen, Britt Berfner, som var riktigt kunnig och gärna delade med sig. En kurs i att sy barnkläder låter väldigt trevligt. På catwalken fick Per visa upp byxor, väst, skjorta och med en liten fluga dessutom blev han

Saras farföräldrar:

Ernst Persson.

Vendela Persson.

Saras far Bengt Persson t.h. med syskonen fr.v. Anna, Gustav, Karl och Greta.

Ernst Persson (PeraErnst)

riktigt fin. Att grannpojken gick med betydde säkert en hel del. De flesta barn tillbringade från femårsåldern antingen förmiddagen eller eftermiddagen i lekskolan.

Folkhögskolan igen

Sara börjar 1978 på en treårig kurs på Fristads Folkhögskola för att få gymnasiekompetens, fortsätter med Vårdskolan på Björkäng i Borås och har sedan sin behörighet som vårdbiträde på Hedagården. Jag ser och hör på Sara hur mycket hon gillade att arbetet var så skiftande och innehållsrikt. Man arbetade i par med att hitta på aktiviteter, hjälpa till med sjukgymnastik eller baka. Det verkar ha varit en utmärkt ordning.

Stenebyskolan

Stenebyskolan i Värmland är nog en dröm för alla, som vill arbeta med sina händer. Alla sorters hantverk som vävning, smide, träslöjd och sömnad förekommer. En termin här ger Sara fasttjänst som terapibiträde på Hedagården.

Musik och dans

Lisen berättade om att man kunde dansa på många ställen och Sara kommer ihåg att både Snoddas och Kacka Israelsson med band besökte Fristad. På vintern kunde man ta sparken och dansa i Gingri. Ulla Thulin tog med Sara till barnkören i Missionskyrkan. Som tonåring sjöng Sara tillsammans med mamma i Fristads kyrkokör. Ulla Thulin och Jan Rydbäck var drivande, när det gällde att hitta sångare till Notknäckarna och många fristadsbor är fortfarande aktiva. Tidigare besökte kören Fristads kyrka, där man ofta har konserter.

Tack
kära Sara Rickardsson för att jag har fått ta Din
tid till dessa samtal. Den har varit fylld
av många sidospår och ännu fler skrat.

Wiviann Bergsten

EN "FRISTATÖS" FRÅN 1926 BERÄTTAR

I skrivande stund är det november 2022, och nästa års Fristadsbygden skall inte gå för tryckning innan i mars/april 2023. Oj, så många månader undertecknad har på sig innan berättelsen om "Fristatösen" skall vara klar. Vis av erfarenheten, från tidigare år, vet jag ju att månaderna bara rusar iväg, och vips är det mars månad. – Lika bra att fatta pennan, och sätta i gång!

Om ni nu, kära läsare, hamnat på denna sida i Fristadsbygden, misstänker undertecknad att ni är lite nyfikna på vem som kan tänkas dölja sig bakom en "Fristatös". Innan jag avslöjar vem hon är, vill jag gärna tacka Lars-Olof Johansson, "Kurta pajk", som kommit med uppslaget till berättelsen och möjliggjort intervjun med "Fristatösa".

Nu kommer avslöjandet! "Fristatösa" är Barbro Anell. Låter det bekant? Jaså inte, men om

jag avslöjar hennes efternamn som flicka, Wetterlund, inbillar jag mig att ett igenkännande framträder i era ansiktsdrag. Nu är ni kanske ändå mer nyfikna på vad den här "Fristatösa" har varit med om sedan 1926? "I måste stilla er lite", ty först menar jag att det måste utredas släktbanden inom familjen Wetterlund.

Barbro är dotter till Lambert "Lalle" och Elsa Wetterlund och uppväxt bland annat på en fastighet vid nuvarande Parkvägen i Fristad, som hette Björklid. "Lalle" var född i Borås, och arbetade för SJ som stins vid Fristads station. Som stins var "Lalle" en välkänd person för

många av oss lite äldre Fristadsbor. Utöver sitt dagliga arbete hade han många intressen som förädling av fruktträd och biodling, och var en aktiv föreningsperson i Fristad. Lite så där vid sidan av, kan undertecknad avslöja att i trädgården på Björklid spatserade en stolt påfågel som gol i högan sky. Ibland till förtret för närboende grannar. Bridge var en passion, som han delade med andra Fristadsbor som Nils Windahl och Sven Pettersson. Ni som inte var "Fristabor", under "Lalles" 47 år vid SJ i Fristad, funderar kanske på varför jag inte använder Lambert i stället för "Lalle" i denna berättelse. Till detta finns en mycket enkel förklaring. De flesta i Fristad visste vem "Lalle" var, men inte lika många hade klart för sig sambandet mellan Lambert och "Lalle". Åtminstone är det så för undertecknad.

Nu ägnas några rader om Barbro's mamma. Som omnämnts ovan hette hon Elsa, med flicknamnet Thilander. Elvidelund låg mitt emot Skogslid, och var Elsas barndomshem. Fadern hette Ernst, och var målare. Det fanns ytterligare en flicka hos Thilander, som hette Maja. Elsa och Maja var tvillingar. När en av dessa två gick ur tiden lär de, på sin tid, varit det äldsta tvillingparet i Sverige. De båda tvillingarna hade också ett antal syskon, som undertecknad inte har "koll på" antalet eller deras namn. Ytterligare ett släktband finns med Lars-Olof Johansson, nämligen att Barbro är kusin med Lars-Olofs pappa Kurt.

Nu tänker ni säkert, kära läsare, har han tröttnat på att skriva, och glömt berätta om "Fristatösa från 1926"? "Nää, så glömmen är jag inte riktigt än"! Nu börjar några nedslag i det händelserika liv som Barbro, själv berättat för undertecknad, att hon upplevt, och varit med om under sina ungdomsår och aktiva år i olika verksamheter.

Det som möjliggjorde att Barbro's liv, framför allt i yngre år, varit så spännande och innehållsrikt, är de utbildningar hon skaffat sig vid olika skolor. Nu tar vi det från början!

På den tiden Barbro började skolan såg skolformen lite annorlunda ut i jämförelse med vad som är gällande idag. De första två åren kallades småskola, där undervisningen oftast bedrevs i skollokaler, som var utspridda i små skolfastigheter belägna i olika delar av Fristads samhälle och dess omgivning. En sådan skola var Majängen, där Barbro med början 1933, tillbringade sina första två skolår. Hennes lärarinna var Tholda, som tillika blev

min mamma. Efter att ha avslutat småskolan, tog folkskolan vid i ”den röda skolan”, som numera är Musikens Hus. Folkskolan blev Barbro trogen i två år, där läraren var ingen mindre än ”magister Nils Windahl”. Skolkamrater, som Barbro drog sig tillminnes, var Eva Rupertsson och Lasse Petzell, samt Claes Högström och en son, vars föräldrar drev restaurangen vid Skalle badplats, och hade efternamnet Lindberg. Studierna fortsatte sedan under fem år på Flickskolan i Borås, där Barbro kommer ihåg en klasskamrat från Fristad. Hon var syster till ovannämnde Lasse Petzell, med tilltalsnamnet Märtha. Barbro fortsatte på gymnasiet vid Högre Allmänna Läroverket, nuvarande Bäckängsgymnasiet, under fyra år. En av utbildningslinjerna kallades latinlinjen, och hade en inriktning mot olika främmande språk. När de fyra studieåren var till ända, och hon själv var nitton år, kröntes hennes bedrift med en studentexamen.

Tror ni kanske att Barbros studerande var till ända efter studentexamen? Ni har säkert redan förstått att så var inte fallet, utan studierna fortsatte i två år vid Handelsinstitutet i Göteborg. Där fortsatte hon att ytterligare förkovra sina kunskaper i främmande språk som engelska, tyska och franska. Barbro lärde sig att stenografera på dessa språk. Studierna tog säkert mycket tid, men inte mer tid utan att det fanns tid till att träffa en ung man, med tilltalsnamnet Erik och som lyssnade till efternamnet Anell. Alla ni som har anknytning till Fristad har ju en otrolig förmåga att dra de rätta slutsatserna. Så även i detta med den unge mannen Erik, eftersom ni räknat ut att det blev med honom Barbro gifte sig, och bildade familj. Till detta återkommer undertecknad lite längre ner i texten.

Med de gedigna kunskaper som Barbro hade i främmande språk, tog hon steg ut i arbetslivet som var mycket ovanliga i mitten av 1940-talet. Blir ni nyfikna? Kan tänka mig det, eftersom Barbro blev reseledare vid ett företag som hette

Linjebuss, och som ordnade semester- och upplevelseresor ut i ett, efter Andra världskriget, krigshärjat Europa. Linjebussarna var blå till färgen med blixtar på sidorna i silverfärg. Därav kommer kanske namnet Linjebuss. Företaget Linjebuss ägdes av Nordstjernen, som i sin tur ägdes av firman A. Jonson & Co. Detta företag är ett gammalt svenskt industri- och rederiföretag som grundades på 1870-talet av Axel Jonson. 1946 utgick den första resan från

Sverige, via Basel i Schweiz till Rom. Innan man återvände, efter ca 2 veckor, var ett besök i Paris ett måste. 1946 var det endast 1 år efter att Andra världskriget tagit slut, och stora delar av Europa var en enda ruinhög. Tyskland tillhörde de av

Europas länder som verkligen var en ruinhög. Denna ruinhög Tyskland, var ett genomfartsland, när Barbros Linjebussar färdades till länderna i södra Europa. Hon berättade att man inte kunde

köpa någon mat i Tyskland, utan man var tvungen att göra matinköpen innan man korsade gränsen till Tyskland, på sin väg ut i Europa eller på hemväg. Vissa resor startade i Amsterdam eller Rotterdam och var mest riktade till

amerikanska soldater, och deras familjer, som ville besöka de platser i Europa där soldaterna utkämpat strider under Andra världskriget.

Barbro har också ett stort engagemang för människor i utsatta situationer. Ett uttryck för detta var när Ungern 1956 revolterade mot Sovjetunionens okkupation av landet efter Andra världskriget. Konflikten skapade ett stort antal flyktingar. Linjebussar ordnade med sina bussar ett antal resor från Wien i Österrike till Sverige, för att de ungerska flyktingarna skulle finna en fristad i Sverige. Som värdinnor på dessa bussresor engagerade Linjebuss de båda Boråsfruarna Barbro Anell och Majlise Green.

Som nämndes ovan bildade Barbro och Erik familj och flyttade till Arlagatan i Borås, där deras två barn, en son och en dotter, är födda. Pojken föds 1959 och heter Hans, och flickan heter Marie och kom till världen 1961.

Eftersom Barbro hade eminenta kunskaper, i stenografi och främmande språk, arbetade hon inom Eiserkoncernen som sekreterare. Mycket arbete har hon också lagt ner på Medborgarskolan när barnen blev så pass stora att de inte behövde mammas omsorg 24 timmar om dygnet.

Nu, ”go vänner”, har undertecknad inget mer att berätta om Barbros spännande liv. Men innan jag avslutar kommer ett tillägg om hur hennes språkbegåvning har inspirerat dottern Marie att fortsätta i sin mors fotspår. Måste bara berätta för er att språkkunskaperna verkligen har smittat av sig från mor till dotter. Idag är dottern Marie en aktad, prisbelönt och välrenommerad översättare från arabiska till västerländska språk. Hennes uppdrag finns på Västbanken, och i andra konflikthärder där fredsbevarande organisationer är av stor betydelse. Uttrycket, ”äpplet faller inte så långt från päronträdet”, äger i detta fall sin riktighet.

Avslutningsvis vill jag framföra ett stort tack till Barbro, dottern Marie och Lars-Olof Johansson, ”Kurta pajk”, för en trevlig augustieftermiddag, i trädgården vid Barbros bostad i Borås. Där fick jag verkligen tillfälle att få lyssna till Barbro och allt spännande hon varit med om.

Ett stort tack!

Vid pennan
Olof Stensson
Alias ”Olle på Majängen”

KROKIGT OCH RAKT

Varför måste allt i tillvaron vara rakt?
Raka vägen mot målet,
raka vägar
utan överraskande kurvor.
Det är ju de böljande linjerna,
överraskningarna bakom kröken,
som berikar och ger livet
mening och innehåll.

GEMENSKAP

Jag har varit delaktig
I livets största gåva,
gemenskap.
Famijjegemenskap,
släktgemenskap,
arbetsgemenskap,
gemenskap i föreningar
och organisationer
i arbete mot samma mål.

FRISTAD FÖRR OCH NU

Fristad är en tätort i utveckling. Det byggs nya bostäder på flera håll, bl. a. på det område som tidigare kallades Lappaträna och i dag heter Fristads Parkstad. Jorden tillhörde den stora gården Påtorp, som här hade jord som låg i träda. Den fick alltså vila något år, och då fick betande boskap beträda den. Det berättas också, att rättaren eller inspektoren på Påtorp delade ut lappar med dagens uppgifter här.

På 1970-talet byggdes här Hedagården för personer med funktionsvariationer samt Asklandaskolan. Vidare byggdes en hel del villor samt daghemmet Ljungagården. I dag byggs

ytterligare bostäder, mest radhus, på ett område, där det tidigare låg ett torp kallat Ljungaslätt.

Vid Munkån låg Ljunga kvarn med anor långt bak i tiden och intill kvarnen mjölnarbostaden Ljungakvarn. Förbi kvarnen gick vägen från Påtorp via nuvarande Påtorpsvägen till landsvägen till Borås. Den siste mjölnaren var Waldemar Lundqvist vid mitten av 1900-talet. Sedan övertogs kvarnen av Fristads Hyvleri, som sedan byggde en ytterligare byggnad. Denna eldhärjades förra året, men återuppbyggnad planeras.

Ann-Britt Boman

Ljunga kvarn.

Kvarnen brinner 2022.

Foto: Sven-Åke Johansson.

Torpet Ljungaslätt.

Foto ur FHF:s samlingar.

Ny bebyggelse på torpets plats.

Foto: Sven-Åke Johansson.

MINIUTSTÄLLNINGAR PÅ SKOGLID 2022

Det gångna året blev ännu ett år då Fristads hembygdsförening fyllde skåpet vid ingången nära restaurangen på Skogslid med en mängd månadslånga varierande utställningar! Det började i januari med en tillbakablickande "Jubileumsutställning 2" med en mångfald av föremål och affischer från olika utställningar i skåpet alltsedan 2016. Den avlöstes i februari av Mayvor Råbergs utställning "Knyppling", innehållande de mest fantastiska knypplingsalster i tekniker som hon själv har utvecklat. Månaden därefter visade Agneta Karlsson sitt silversmide, både verktyg och färdiga föremål. Under påskmånaden april fanns i skåpet tryckta påskdukar från förr, samlade av Marie Pettersson. Sedan ställde Maj-Britt Demker ut lergökar och dalahästar i olika storlekar under maj. "Fjäriln vingad" syntes på Skogslid när det blev sommar i juni. Shirley Svensson hade slöjdat i snickeriet på Mötesplats Fristad och målat olika svenska fjärilsarter. "Märkta kepsar" blev temat i juli, de flesta samlade av Nils-Olof Sibgård men med bidrag även från Hans Josefsson, Håkan Håkanson, Ing-Marie Bygård Håkanson och mig själv. Nästa månad fyllde Olof Rydin skåpet med fina chokladkartonger från olika tider. Under veckorna före valet i september var det åtskilligt fler än vanligt som tittade på vår miniutställning, eftersom Fristads enda lokal för förtidsröstning fanns mittemot utställningsskåpet. Den månaden visade Leif Andersson sina hobbyalster i vackert träarbete under rubriken "Sakrala figurer, svarvade skålar och en glad häst". Utställningen i oktober handlade om Frufällan och var gjord av Lennart Wasling, som har vuxit upp där. Under adventstiden (november och halva december) fanns i skåpet en för många fristadsbor välkänd adventsljusstake med Staffan och hans fålar fem, av Rune och Ingrid Dahlquists modell men kompletterad med "Nattlampor för barn" gjorda av sonen Tomas Dalqvist. Över jul och nyår och hela januari 2023 fylldes skåpet av Ingemar Lingman och mig med en mängd enastående fina halmfigurer, gjorda av Birgit Andreasson i Örby som har hållit på med halmslöjd i 50 år. Ett stort tack till alla som har medverkat under året!

Som synes har det varit ett mycket innehållsrikt och omväxlande utställningsår i glasskåpet som vi får använda på Skogslid. Detta har det kunnat bli tack vare att så många utställare har bidragit, både medlemmar i hembygdsföreningen och andra. Flera har hört av sig på eget initiativ och erbjudit sig att ställa ut något som de gjort eller samlat, men jag har också i olika sammanhang berättat om vår utställningsverksamhet och efterlyst och fått nya idéer till utställningar. För att kunna fortsätta med denna rikhaltiga och varierade utställningsverksamhet, och möta det stora intresse som finns för miniutställningarna på Skogslid, behöver det fortlöpande komma förslag till nya bidrag och teman. Skåpets format har visat sig vara mycket lagom, tillräckligt stort för att ge plats för en utställning men tillräckligt litet för att det ska gå bra att fylla det med innehåll. Så tveka inte, om du har någon idé till miniutställning som du eller någon annan skulle kunna göra en månad, utan hör av dig till mig på e-post folke.thorburn@gmail.com eller telefon 26 01 01! Alla förslag är välkomna.

Folke Thorburn

VALBORG I FRISTAD

Vi bränner det gamla på valborgsbål.

Vi ser framåt mot nya mål.

Vi känner oss unga fast gamla och grå.

Tänk vad våren gör under ändå!

Jag känner mig glad och vill skriva en dikt
om sipporna som blommar så rikt,
om lärkans drill och koltrastens sång
och gräset som växer på trädgårdens gång!

Ja, livet bryter med krafter fram
och sköljer bort allt gammalt damm,
och alla i Fristad nu glädjas får
att fira Valborg också i år.

Från utställningen Knyppling, februari 2022

Från utställningen Silversmide, mars 2022

Marie Pettersson vid sin utställning Tryckt till påsk, april 2022

FRÅN UTSTÄLLNINGARNA:

Från utställningen Lergökar och dalahästar, maj 2022

Utställningen Sakrala figurer, svarvade skålar och en glad häst, september 2022

En del av utställningen Märkta kepsar, juli 2022

BERTIL RYDIN

Fristads Hembygdsförening har fått möjligheten att ha sommarutställningar på Galleri Glasverandan. Vi har haft olika teman, och i år handlade utställningen om Bertil Rydin och då uppmärksammades också Fristads storkommuns tid 1952 – 1974. Under storkommunens tid gjorde Bertil Rydin stora insatser, och han har skrivit en bok om dessa år. Han har också tagit många bilder och gjort utställningar om tiden som Fristad var egen kommun. Vi fick också möta Bertil Rydin som människa och fristadbo. Hans son Olof Rydin gjorde ett tjänstfullt arbete med att ställa samman denna utställning.

Fristads bibliotek | Galleri Glasverandan

BERTIL RYDIN

och Fristads kommun

En utställning av Fristads hembygdsförening

17 juni–12 augusti
Vernissage Fredag 17 juni kl 13–15

FRISTADS BIBLIOTEK
Carls Kyrkvägen 6
513 33 Fristad
033-35 88 09
bibliotek.boras.se

ÖPPETTIDER:
Måndag, onsdag 10–18
Tisdag, torsdag, fredag 10–16
Med Meröppetkort, öppet alla dagar 7–22

Blad från Bertil Rydins utställning.

Bertil Rydin ägnade en stor del av sitt yrkesverksamma liv åt att arbeta för Fristad och var anställd på Fristads kommunalkontor 1940–1973. Under åren 1952–1984 var han ortskorrespondent för Borås Tidning.

Bertil Rydin hade många strängar på sin lyra. Musiken var en stor del av hans liv, och han har också skrivit om Musikens Fristad. Under många år var han medlem och sedan också

ledare för Fristads underhållningsorkester. På utställningsaffischen såg vi honom som musiker i skolan i Fristad. Där såg vi också en målning av Bertil Rydin, och det har sagts mig, att han mötte sin blivande maka just på en målar-kurs.

Men det är som författare av böcker om hembygden och om människor i Fristad, som vi främst känner Bertil Rydin. Hembygdsföreningens tidning Fristadsbygden började ges ut 1978, och under de första åren var Bertil en flitig medarbetare. Ofta uppmärksammade han kända fristadbor och gav ett porträtt av dem. Det var t ex skomakaren Mats Brandt och fabrikören Robert Svensson. Sedermera blev det böcker om skolmästaren Pehr Widell och konstnären Byson, Bertil Svensson. Men han skrev också en historik om Fristads kyrka till 150-årsjubileet 2000 och en berättelse på dialekt om bondetåget 1914, ”Dä ä mö å stura me.” Han skrev också ner beredskapsminnen och berättelser om folklivet i bygden och de personer som levde här, och han har i hög grad bidragit till att bygden är så väldokumenterad som den är. Hembygdsföreningen håller just på att ordna upp allt material som vi har i vårt nya arkiv, och det finns mycket som härstammar från Bertil Rydin, som har betytt oerhört mycket för dokumentationen av Fristad. Vi vet att sonen Olof väl förvaltar arvet.

Ann-Britt Boman

DREVEN

Från Asklanda längs sjön
går dreven mot skogen.
Boskapen samlades
på Asklanda fäta
och drevs längs vägen
mellan stenmurarna
och ut mot betet i skogen,
tills kvällen kom
och mjölkstinna juver
drev djuren hem igen
på dreven mot Asklanda fäta.

MINNEN FRÅN 50 ÅR I FRISTAD

Den 1 september 1969 började jag arbeta som lärare på folkhögskolan i Fristad. Ett halvår tidigare hade vår familj flyttat till Ringvägen i Fristad efter åtta år i Lund för min del. Vår dotter var två veckor gammal vid flytten och vår son var fyra år, så han hade börjat tala skånska. Kranskommunerna runt Borås hade anställt en skolpsykolog för första gången, och min man hade fått den tjänsten.

Vilket Fristad kom vi till? Det var ett framåtsträvande Fristad i skuggan av Borås som man skulle gå samman med år 1974. Den gamla bebyggelsen i samhället var fortfarande kvar i stor utsträckning med den gamla Sandbergs-affären mitt emot stationsparken liksom Hotellet och de andra mindre affärerna. Där fanns Hulths och Artur Nilssons butiker och längre söderut Konsum och Lengbergs mack, fiket och färg-handeln i affärshuset och Fristads bilverkstad. Mitt i samhället byggdes det nya äldreboendet, som kallades Fristadgården. Det ersatte det gamla ålderdomshemmet, som en gång byggdes på den gamla sockenallmänningen och som blev ungdomsgård under namnet Munkågården.

Fristads stolthet var FUO, Fristads ungdomsorkester, som var ute i Europa och tävlade och som var målet för varje barn i Fristad. Fristadsmarschen spelades vid varje framträdande, och uniformen var i Fristads färger, grönt och vitt. Fristad hade fått ett eget vapen, där färgerna grönt och vitt syftade på de vita tälten på den gröna heden. Älvsborgs regemente hade ju haft Fristads Hed som sin övningsplats i över 100 år.

Asklandaområdet i Fristad expanderade med områdena Nya Asklanda och Nyaste Asklanda, där villor av olika utseende byggdes 1973 – 74, och där byggde vi också vårt hem. Det blev ett nybyggarsamhälle i skogsbacken mot sjön. Där hade tidigare bara målaren Einar Lundqvist bott med sin Asta. Jag frågade henne, om det inte var besvärligt att få så många människor runt omkring sig, men hon svarade bara leende: ”Men nu får jag ju sällskap!” Hedagården byggdes som ett hem för personer med funktionsvariationer och blev ett av landets modernaste boenden med många arbetstillfällen. Det blev tyvärr snabbt utdömt av Socialstyrelsen

som institution, och sådana fick inte finnas, så det lades ner efter några år.

På Fristads hed fanns Fristads folkhögskola, som kommit dit 1923 och tagit över vissa byggnader från regementet och även byggt nya. Nu byggdes nya internatbyggnader, men internatboendet försvann just då. Det blev nya kortkurser och nya vägar, när Komvux blev en konkurrent. På Heden flyttade på 1970-talet många stora industrier in, t.ex. Svenska Bakugnsfabriken, som startat som ett litet familjeföretag. Lundbergs Plast, senare Uponor, har en annan historia.

År 1969 när vi flyttade till Fristad, fanns det fortfarande många gårdar med mjölkproduktion, men många lades ner efter hand. I Komlösa by hade det tidigare funnits många syskonjordbruk, och dessa blev till salu, när ägarna gick bort. Gårdarna köptes upp av Lantbruksnämnden och fick sedan nya ägare, som hade andra sysselsättningar. Att det fanns syskonjordbruk har säkert att göra med strukturförändringar. De små gårdarna var inte längre bärkraftiga och försvann med den äldre generationen.

I Fristad fanns Skogsstjärnans daghem, när det gällde barnomsorg, men i övrigt fick man lita till dagmammor. I början av 1970-talet byggdes Asklandaskolan i tidens stil med platt tak, och den är redan riven på grund av fuktskador. Men den första folkskolan från 1861 står kvar! Flera daghem och fritidshem tillkom också.

När Fristad och Borås gick samman 1974, funderade man på hur de tidigare kranskommuner skulle kunna få inflytande och göra sina röster hörda. I storkommunen inrättades råd i de olika delarna, men det var svårt för dem att få någon betydelse. Då inrättades år 1982 på försök en kommunaldelsnämnd utan budgetansvar. År 1985 blev det kommunaldelsnämnder i alla de tidigare kranskommunerna. Deras ansvarsområden var barnomsorg, skola, äldreomsorg, kultur och fritid. Som ledamot av kommunaldelsnämnden kände man, att man hade möjligheter att påverka utvecklingen och ta ansvar.

Det har varit roligt och intressant att leva i Fristad under 50 år, och jag ser tillbaka på ett rikt liv i en vacker bygd.

Ann-Britt Boman

HÅLLBAR HEMBYGD

Ett projekt som har finansierats av Västra Götalandsregionen och genomfördes under april, maj 2022 på Gula skolan i Fristad.

Medverkande:

*Institutionen för film och kulturvetenskap, Göteborgs universitet.

Projektledare: Carolina Westling.

*Förvaltningen för kulturutveckling, en del av Västra Götalandsregionen.

Anders M Nilsson, Tf. Chef Kultur och samhälle.

Vision: Vi vill att invånare och besökare skall ha nära till kultur, natur och kulturarv. Genom närvaro och verksamhet når vi många i hela regionen. Tillsammans med andra utvecklar vi, förmedlar och skapar upplevelser. Med vår samlade kompetens verkar vi för ett hållbart samhälle och ett gott liv för hela regionen.

*Elever och lärare i årskurs 5 på Gula skolan, Fristad.

*Medlemmar från Fristad hembygdsförening.

Projektet startade med två workshops där Carolina W berättade om syftet med projektet, vad som förväntades av oss deltagare och att det skulle resultera i ett antal kortfilmer som vi tillsammans med filmpedagoger från Göteborgs universitet skulle producera under 3 heldagar.

Vi deltagare var indelade i grupper som representerade både elever och vuxna. Det diskuterades både i stor grupp och i den lilla gruppen. Från hembygdsföreningen delade vi med oss av fotografier från hur Fristad såg ut förr i tiden och tillsammans reflekterade vi över hur det ser ut idag. Vi enades om att Fristad samhälle hade betydligt fler affärer som tillgodosåg många av dåtidens invånares

behov. Det innebar att resor till staden Borås inte förekom så ofta. Nästan allt som man behövde fanns på orten. Inte skjutsades eleverna till skolan av sina vårdnadshavare utan de promenerade eller cyklade. Just skillnaden i förutsättningarna förr och nu engagerade eleverna. En del av kortfilmerna innehöll tankar om hur vi kan ta tillvara de goda exemplen från förr och tillsammans med nya idéer skapa ett hållbarare samhälle/hembygd. Andra filmer innehöll budskap som mobbing och ”skräpmonster” vilka kanske lyfts fram mer idag än förr.

Som vuxen har det varit givande att träffa elever på väg in i vuxenlivet. Många kloka åsikter har framkommit och de är väl uppdaterade på hållbar miljö. I flera av filmerna framkom hur man kunde skapa en bättre framtid.

En annan reflektion är hur annorlunda dagens elever är kontra min egen skolgång. De flesta på min tid satt väl i sin bänk, räckte lydigt upp handen och svarade på lärarens frågor.

Idag är eleverna vana vid att samarbeta i grupp, Brainstorma om innehåll och försöka komma fram till resultat. De är IT-vana och fattar snabbt hur man hanterar filmteknik.

Vid pennan

Ingalill Stensson

Medlem i Fristad hembygdsförening

STUDIECIRKEL GENOM FRISTADS HEMBYGDSFÖRENING HÖSTEN 2022

Under hösten 2022 ledde Ann-Britt Boman en studiecirkel, "Matlagning och vardagsliv förr och nu". Vi var tolv deltagare på kursen och vi samlades fem gånger, varav fyra gånger i Mölarps kvarn och en gång på museet vid Fristads folkhögskola.

Förr i tiden var det vanligt att man hade en bit jord och en ko och en gris, även om man huvudsakligen arbetade som hantverkare. Alla odlade, särskilt sådan mat som kunde förvaras över vintern, t ex kål, kålrötter, morötter och rödbetor.

Råg, korn och havre skördades och skulle räcka fram till nästa skörd.

Gråärtor var vanliga och användes bl a till brödbak.

Man plockade bär och svamp i skogen för att dryga ut kosten.

Man torkade äpplen och nypon och kokade lingon till krösemos.

Man fångade all slags fisk. Sillen saltades ner i

tunnor och utgjorde en viktig del av kosten.

Man jagade fågel och annat vilt, även om det inte alltid var lagligt.

Man tog tillvara på allt vid slakt, också inälvor. Ingenting fick gå till spillo.

Det var ingen stor variation på maten man åt förr. Det var inte som nu, när vi vill ha mycket variation och ständigt söker nya smaksensationer och plockar in recept och produkter från andra länder.

Studiecirkeln avslutades med att vi provsmakade olika rätter från förr. Varje deltagare hade med sig eller hade lagat en rätt och så bjöds det till fest.

Följande rätter fanns på bordet:

Paté, potatisplättar, fläsk, fattiga riddare, bröduppuding, grynkorn, klappgröt, kalvdans, sockerkringlor, bondkakor, svagdricka...

Vi åt och hade det trevligt och det var en fantastisk avslutning på studiecirkeln!

Pirkko Karjalainen Karlsson
Eva-Lena Liljedahl

Fristad Plast AB – ett utvecklingsföretag

I Fristad har det funnits och finns fortfarande många små och stora familjeföretag. Ett par av de tidigaste var Fristads Skyddskläder med släkten Magnusson och Svenska Bakugnsfabriken med familjen Eliasson. De har nu köpts upp av större företag. Ett annat familjeföretag startades 1967 under namnet Fristad Plast av Leif Forsström. I dag är det fortfarande ett blomstrande familjeföretag med omkring 100 miljoner i årsomsättning, och företaget håller just nu på att flytta in en del av verksamheten i betydligt större nybyggda lokaler vid Expressvägen i Fristad. Företaget togs över av Leif Forsströms söner Christian och Niclas Forsström år 2001 och är fortfarande ett familjeföretag, där familjen Forsström äger aktierna i företaget. Leifs fru Ingegerd har under långa tider skött kontoret, och där har också Lena Lundgren varit anställd.

Sven-Åke Johansson, ordförande i Fristads Hembygdsförening, och Ann-Britt Boman vice ordförande i samma förening tillbringade en intressant eftermiddag i december med ett studiebesök på Fristad Plast och efterföljande samtal med Leif, Christian och Niclas Forsström om företagets framväxt och utveckling. Där har kreativitet och känsla för innovationer spelat en stor roll.

Rundvandring på Fristad Plast

Vid rundvandringen på Fristad Plast kommer vi först in i en lokal med stora gröna maskiner av märket Engel för tillverkning av plastdetaljer. Råvaran kommer automatiskt, och en del är återvunnen plast. En stor del av kunderna är stamkunder, som Fristad Plast tillverkar plastdetaljer åt. De formverktyg som då behövs står kunden för, och de förvaras i en mycket brandsäker lokal. Så får vi

se tillverkningen av livbojar, som var en av företagets första produkter. De fylls med P.U.R.-skum och samlas i dag under varumärket Rescue life 247. I alla sammanhang kommer utvecklingstanken fram. Christian Forsström berättar, hur han designat nya produkter eller hittat smarta lösningar på problem, som har dykt upp. Hela framväxten av företaget är ett enormt utvecklingsarbete.

Företagets framväxt

Så småningom sätter vi oss alla vid en kopp kaffe och får en bild av företagets framväxt. Leif Forsström är född i Ljung och var redan som tonåring intresserad av teknik. Han började arbeta på företaget TA i Annelund och uppfann där en spånsamlare. Efter en verkmästar-

Räddar liv året runt.

kurs fick han arbete på bl.a. Elektroheliol i Borås men hade siktet inställt på att starta eget. Han gifte sig och byggde eget hus på Almvägen i Fristad. Där startade han företaget Almeko Plast AB i garaget. Företaget tillverkade kragstöd i plast, och tillverkningen hade förut skett på företaget i Borås, där Leif varit anställd. Vidare tillverkades pilar, som skulle användas vid övergången till högertrafik. I Fristad fanns ett företag vid namn Femo-verken. Dess ägare Erik Nilsson var en entreprenör som byggt upp sitt företag, och han ville gärna hjälpa Leif Forsström på olika sätt. Leif hade sparat 1600 kronor som startkapital. I garaget installerades en excenterpress och en pelarborrmaskin med fräsbord, och ett par personer arbetade här.

År 1967 bildades Fristad Plast AB, samma år flyttade man till större lokaler på Svängvägen i Fristads samhälle. Där hade förut funnits en skolmateriefabrik. År 1975 gick flytten till ännu större lokaler på Solliden, den gamla sjukhusbyggnaden, som tillhört Älvsborgs regemente på Fristad Hed. Köpesumman var 228.000 kronor. Där hade Älvsborgs Läns landsting förut haft

en bilmekanikerutbildning. Samtidigt flyttade Leifs barndomskamrat Bruno Larsson in. Han var verktygsmakare och kunde tillverka verktyg som behövdes. Leif Forsström hade tidigare köpt in flera nya maskiner, bl.a. en formspruta Åkesson med 60 tons låskraft. Big Bengt på High Chapparal var en av säljarna. Senare köptes ytterligare en elektroniskt styrd formspruta Engel från ett österrikiskt företag.

Företagets vidare utveckling

År 1968 inleddes ett 30-årigt samarbete med IBM, och 1976 började tillverkningen av livbojar på allvar. Ett samarbete inleddes med Spilka AS i Norge och 1982 ett samarbete med Aeroseal för tillverkning av plomber vid flygtransporter. Fristad Plast utformade dessa plomber på ett helt nytt sätt. År 1987 började företaget tillverka sjukvårdsartiklar som urinpåsar och uribag. Bakom denna produkt låg omsorgsfull design.

År 1985 gick flytten från Solliden till Expressvägen i Fristad, där Fristad Plast sedan varit hela tiden. Lokalerna har byggts till allt eftersom behov uppstått bl.a. med kontoret 1996 och en livbojsavdelning 1998 samt verktygslager och kontor några år senare. Nu flyttar man in i lokaler med betydligt större och säkrare utrymmen.

En av de stora produkterna har som nämnts varit livbojar. En av livbojarna heter Evert 1916, och namnet alluderar på Leif Forsströms far Evert. Som sjöman på ångaren Pasefiko föll han 1916 överbord utanför Sydamerikas kust. Det var dramatiskt, men han kunde till slut räddas med hjälp av livboj och livbåt. Leif Forsström kom i kontakt med ett företag i Lysekil, som gjorde livbojar. Han utvecklade sedan produktionsmetoderna med P.U.R.-skum som sprutas in i bojarna. Det var svårt ekonomiskt i början, men långivarna trodde på företaget. Sedan starten har livbojarna räddat över 300 liv i Norden.

År 2010 byggde Fristad Plast en fabrik i Foshan i Kina. Där tillverkas produkter för den delen av världen eller sådant som är svårt att få fram här, t.ex. skaft till innebandyklubbtor. Bladen tillverkas i Fristad och skickas till Kina för montering och leverans till kund. Antalet anställda i fabriken är mellan 20 och 25 personer.

Det gäller att hela tiden följa med i utvecklingen, och det har man gjort. Företaget har nominerats till Årets entreprenör i Sverige. Niclas Forsström ingår i dag i styrelsen för Svensk Plastindustri och Svensk Industriförening. Minidetaljprodukter är något som företaget specialiserat sig på. Man kan producera detaljer ner till 0,01 gram /detalj, och över 25 miljoner detaljer produceras per år. Sådana detaljer ingår i bl.a. medicinska och högteknologiska produkter. Råvarorna är ofta återvunnen plast, och produktionen är sluten, så att

inte plaster kan komma ut i naturen. Företaget har 42 anställda, och man vinnlägger sig om en god arbetsmiljö, så att personalen trivs.

Fristad plast är ett exempel på hur ett familjeföretag kan byggas upp till gagn för bygdens bästa.

/Sven-Åke Johansson

Foto och text

/Ann-Britt Boman

Text

Den nya fabriken växer fram och ska bl.a. inrymma logistik och lager för kundens räkning liksom viss produktion.

NYHETER GENOM TIDERNA

I Birgit Gustafssons källare i Fristad finns det världshistoria. Hennes framlidne make Sven-Evert Gustafsson var en stor samlare och en av grundarna av Föreningen Västgötalitteratur. Släktingar till honom samlade på tidningar, speciellt när det inträffade världshändelser, och den äldsta tidningen är Aftonbladet från den 16 augusti 1905.

De stora nyheterna år 1905 var unionsupplösningen och förhållandena i Ryssland. Danmark dementerade, att den danske prinsen Carl var aktuell som tronkandidat i Norge, då man ville vara neutral i unionskonflikten. Den norske författaren Bjørnstjerne Bjørnsson ville göra gällande, ”att det är oförenligt med Norges ära att slopa gränsfästningarna, hvilka icke hota och aldrig hafva hotat Sverige. Men de hota dem som från Sverige vilja angripa oss.”

Så småningom blev prins Carl av Danmark kung av Norge under namnet Håkon och hans gemål blev drottning Maud. Den lille prinsen Alexander blev kronprins med namnet Olav. I Norge ordnades den 13 augusti 1905 en folkomröstning om unionsupplösningen, och den gav resultatet 399 620 ja och 165 nej.

I Ryssland försiggick fredsförhandlingar med Japan i slutskedet av rysk-japanska kriget. Det rådde hungersnöd i Petersburg, och det var oroligheter i Kurland och Estland. Flera adelsgårdar i Kurland stod i lågor. ”De upproriska hafva ute på fälten afskurit kornas spenar och hästarnas svansar och öron”.

I Sverige pågick valrörelsen med valmöten anordnade av Allmänna valmansförbundet, Frisinnade landsföreningen och Liberala samlingspartiet. Amerikabrev kom bort vid postgången men de skyldiga hade upptäckts och arresterats. Brevet kunde ju ofta innehålla pengar. Flera personer hade blivit överkörda av tåget, och en dräng dog, när han tog ner löv från träd, alltså lövtäkt för foder till djuren.

Första världskrigets tid

Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning skriver den 8 augusti 1914 om ”Det stora europeiska

kriget”. Tyskarna hade erövrat Liège i Belgien, som nu blev krigsskådeplats. Tyskland sökte i det längsta hålla konflikten lokal. Ansträngningarna omintetgjordes dock enligt tidningen genom Rysslands och Frankrikes militära förberedelser. Skuld läggs också på Serbien, som genom Balkanförbundet för tredje gången på sex år leder Europa till världskrigets brant, men avgörandet om världsfreden låg i Petersburg.

GHT rapporterade om att ett stort antal ryska flyktingar kom till Sverige och Stockholm. Föregående natt hade med ångfärjan Gustaf V till Trelleborg anlänt 1.200 ryssar och polacker. I Stockholm inkvarterades flyktingarna i Sievertska kasernen och på Stockholms stads arbetsinrättning. Folk från alla samhällsklasser vallfärdade dit med mat och kläder. Stockholms frivilliga sjukhuskolonner bistod med hjälp åt de sjuka. Från Sverige försökte man i görligaste mån sända flyktingarna vidare hem till Ryssland med båt för att undvika trängsel och stockningar i Haparanda och Torneå.

De ryska flyktingarna tackade på olika sätt för gästfriheten och mottagandet.

Från redan hemkomna flyktingar kom en skrivelse som började:

”Till Sveriges konung och folk! I tusende ryska undersåtars namn, vilka återvände till sin hemort hålla vi det för en helig plikt att uttala vårt djupa tack för det humana sätt och det hjärtliga deltagande, vilket efter de i Tyskland utståndna prövningarna och lidandena, här i Sverige kommit oss till del. Under de nuvarande svåra tiderna, då vi se folkrätten missaktad, bjuder Sverige exemplet av en av ädelmod genomträngd neutralitet.”

Dagens Nyheter den 30 augusti 1914

DN den 30 augusti 1914 har stora rubriker om krigshändelserna. ”Krigets första sjöslag. Flera tyska fartyg sjunkna. Engelsk seger vid Helgoland. Tysk seger i söder i Ostpreussen. Stor drabbning pågår i Galizien. Lemberg hotat. Oroligheter i Paris”. Motsägande tyska och ryska rapporter kommer från Ostpreussen. Tyskarna är segerrika i söder, medan ryssarna är på frammarsch i norr. Königsberg är omringat.

På andra sidan i tidningen finns en annons om Målar-skola undertecknad av Isaac Grunewald. Drottningens centralkommitté ber allmänheten om skyndsamma bidrag till landstormsmännens och beväringssmännens familjer. Kungl. Hovjuveleraren Hallberg säljer militärbrickor i kontrollerat silver. Nordiska Kompaniet har en helsidesannons om sin stora realisation, där man säljer landstormskostymer av tjock vadmal, vadderad och med foder för 20 kronor. Paul U. Bergström AB säljer skolkläder för gossar och flickor. Grundaren av affären var bördig från Toarp.

Norge gör reklam för sin jubileumsutställning 1814 – 1914 i Kristiania. Länderna har ju skilts i godo. I en annan annons frågas: ”Vill Du lida eller kanske dö av din sjukdom eller vill Du begagna LÅKE-BÅLTET och bli va frisk?” Det är en stor folkfest vid Hesselby bad och stor springtävling i vattnet för damer. Kungsholmsbiografen visar nya originalbilder från Krigsteatern, särskilt anskaffade. I bildad familj uthyres dubblett till bildad ungherre, och det finns många möblerade rum att hyra för ordentliga, bättre, reella herrar. Plats sökes av guvernant, och privatdetektiv söker uppdrag.

Borås tidning den 14 november 1914

Vi återvänder till hembygden och ser vad som finns i Borås Tidning vid samma tid som världen sätts i brand. Tidningens första sida ägnas Caroli nyrenoverade kyrka i Borås, som följande söndag skall återinvigas av biskop Hjalmar Danell.

Andra sidan innehåller annonser om bl.a. stor auktion på Gåsslösa Fråsegården. Där säljs 4 goda arbetshästar och diverse vagnar som 1 tidaholmskärra och 1 wurst. Gustaf Odqvist på Påtorp ombesörjer för den regionala inköpsnämndens räkning inköp av hästar för export på grund av foderbrist.

”Svensk-ryska galoscher passa bäst och hålla längst”, annonserar August Abrahamsson & Co i Göteborg, och AB Trengolnik annonserar också om äkta ryska galoscher. Under rubriken Vikingaregler med bilder av vackra vikingaskepp annonseras: ”Nalkas fiender din kust skall du vårdkase tända och dig manligen värja.

Vakta dig desslikes för de skadeliga skoputsmedel, de där arga fiender till dina skodon äro, och nyttja endast och allenast den förträffliga skoputskrämen Viking, som genom sin vetenskapliga sammansättning skodonen hållbarhet förläna.”

En hel spalt ägnas redovisningen av kulspruteinsamlingen inom Borås landstormsområde, där bidrag från 25 öre till 300 kronor redovisas med namn på givaren. Komminister A.G. Lönnerblad i Borgstena har skänkt 10 kronor och stinsen Knut Lidén lika mycket. Det berättas historier från Fristad Hed om överste Paul Melin och Nils Westfelt.

I platsannonser efterfrågas stickerskor, sömmerskor, vävare, väverskor och rullerskor. Annonserna återspeglar Borås betydelse som textilstad. Ett äldre fruntimmer erhåller genast plats att tillse en liten gosse. Under rubriken ”Åstundas köpa” finns flera annonser om slakthästar. Första världskrigets tid kom att bli svår, när det gällde livsmedelsförsörjningen.

Göteborgs-Posten 3 maj och 8 maj 1945

Andra världskriget gav naturligtvis stora rubriker i tidningarna. I tidningar från krigsslutet väller glädjen fram över att det hela äntligen är slut. ”Goebbels begår självmord” och ”Moskva: Även Hitler föll för egen hand” lyder rubrikerna. Uppgifterna har lämnats av Goebbels adjutant Hans Fritsche som tagits till fånga den 8 maj. Rykten spreds också om att han drabbats av hjärnblödning, och klenetrogna ryssar ville se Hitlers lik.

Amiral Karl Dönitz meddelade över Flensburgsradion, att alla stridande tyska trupper skola kapitulera utan villkor.

Westgöten 1950

Tidningen Westgöten kom 30 och 31 oktober 1950 ut med 63:e årgången. Huvuddelen av tidningens innehåll var tillägnat den avlidne kung Gustaf V och tronskiftet. Kungen avled den 29 oktober, 92 år gammal. Då hade han suttit 43 år på tronen. Han beskrivs som en bro mellan nytt och gammalt, den förste konstitutionelle monarken i modern mening men också den siste

monarken i gammaldags mening.

Tidningen innehåller också mycket lokalt material. Gustaf Thulin, som ofta medverkade i tidningen, har skrivit en artikel om ”13 karlar lär matlagning i Fristadsskolan”. Den handlar om de yrkeskurser, som startat i Fristad. Skolkökslärarinnan Signe Andersson från Bredared leder en matlagningskurs, och där deltar både överläraren Nils Windahl och folkskollärare Herbert Brink. Kursen är en matlagningskurs för herrar, och det finns flera sådana för damer på 90 timmar i Fristad, Borgstena, Tämta och Vänga. Det finns också sömnadskurser under ledning av Birgitta Gustafsson. Planer finns på att starta en vävkurs.

Olle Engwall har en slöjdkurs med 11 deltagare. I Borgstena önskas en kurs i snickeri. Kurser i engelska har kommit i gång med Charles Thorburn och Anders Edman som lärare.

I en annan artikel om bygden berättas, att Fristads skolbarn får lära sig trafikkultur genom trafikprov under en cykelvägssträcka. De som klarar proven får Stjärncyklistmärket.

En tredje artikel om bygden handlar om tillkomsten av församlingshemmet i Tärby, som engagerade hela bygden. I byggnaden ingick också virke från den just rivna komministerbyggnaden i Farstorp. Församlingshemmet invigdes av domprosten Yngve Rudberg i Skara i närvaro av 120 personer, så många som församlingshemmet kunde rymma. Många i bygden hade ställt upp med virke, gåvor och dagsverken. Manfred Flyckt hade skänkt tre tavlor. I församlingshemmet gavs också tillfälle till ”folkbad”, en viktig sak i tider, då det inte fanns badrum i hemmen.

I april 1951 innehåller tidningen många beskrivningar av det svåra läget med översvämningar längs Viskan. I Borås tränger vattnet in i många industrilokaler som Justs färgeri, AB Kamgarn, AB Kilsund och Väfveribolaget. Lager måste flyttas och industrilokaler evakueras. Vid bröderna Ebenfelts konfektionsfabrik fick man skicka olja till pannrummet med roddbåt, sedan oljetanken givit sig ut på drift.

Inne i staden stod vattnet högt på gatorna, och

staden var delad i två hälfter. Många broar stängdes av.

Ann-Britt Boman

VI SOM BOTT I FRISTAD

Vi som bott i Fristad,
vi som hängde på fiket,
vi som spelade fotboll på Heden,
vi som spelade mandolin i skolan,
vi som åkte till Borås
varje morgon till läroverket,
vi som började jobba på Femo,
när vi slutade skolan,
vi som dansade vid Skalle,
alla har vi minnen,
som vi gömmer undan.
Nu ser vi tillbaka
På våra växlingsrika liv.

FRISTADS KYRKBY

Kyrkan och prästgården,
Sik och Sölebo,
Lundagården och Lövvås.
Här bosatte man sig
för flera tusen år sedan
för att från höjden vid Viskan
kunna se ut
över landskapet runt omkring.
Ibland har vi behov av
att kunna se vårt liv
från en upphöjd position
lite på distans
för att förstå sammanhangen.

RÖTTER OCH VINGAR- ETT SAMTAL MED ANN-BRITT BOMAN

”Det som Ann-Britt inte vet om Fristad är inte värt att veta”. Detta sa en av de andra styrelsemedlemmarna när vi hade presentationsrunda i styrelsen för Fristads Hembygdsförening. Jag var ny medlem och försökte få en bild av de övriga. Jag visste vem Ann-Britt är och att hennes kunskaper och engagemang för Fristad är något alldeles speciellt och utöver det vanliga.

Jag har nu träffat Ann-Britt regelbundet under några år genom vårt arbete i styrelsen för Hembygdsföreningen och jag har insett att citatet som inleder denna text stämmer!

Men varför detta stora engagemang för en ort som inte är hembygd i traditionell mening, att någon är född och uppvuxen i en bygd?

För att få svar på vem Ann-Britt är och varför hon valt att intressera sig så mycket för Fristad föreslog jag att få göra en intervju med henne. Det blev ett spännande samtal om rötter, hembygd, kärlek till bildning, Komvux, barn, engagemang, död och liv.

Ann-Britt föddes 17/12 1939 på BB i Vänersborg, ungefär två veckor efter det att Finland attackerades av sovjetiska trupper 30/11 1939. Detta kom att prägla tiden efter hennes födelse, i samhället fanns en stor oro för vad som skulle hända. ”Kommer vi hinna göra det ena eller andra innan ryssen kommer?”

Ann-Britt kommer från den lilla byn Norra Björke, platsen där man under 1990-talet hittade Vitteneguldet, daterat till ca 100-talet e. Kr, Sveriges tredje största guldfynd genom tiderna.

Ann-Britts föräldrar var lite äldre då hon föddes. De bodde på en släktgård och levde av det som gården gav. Tiden efter Ann-Britts födelse präglades av världskrig och oro, pappan blev liksom så många andra män, inkallad att ligga i beredskap. Detta gjorde att Ann-Britts mamma ensam fick ta ett stort ansvar för skötseln av gården.

Ann-Britt blir ett ensamt barn då det inte finns

så många att leka med som bodde nära. Hon umgicks mest med äldre, en viktig person var tant Ellen. Genom henne väcktes Ann-Britts intresse för hur ”di gamle” levte.

Ann-Britt blev storasyster då brodern föddes 1947. Alla måste hjälpas åt på ett litet familjehjordbruk, även de yngsta. Ann-Britt hade en nyfikenhet som drev henne, hon törstade efter kunskap och bildning. Hon ville studera vidare men detta var fortfarande inte vanligt för många människor i Sverige under 1950-talet. Det fanns ingen i Ann-Britts familj som studerat vidare tidigare så det var en okänd värld.

Ann-Britts pappa fick 62 år gammal en stor hjärtinfarkt och då var man tvungen att sälja djuren. Under vårt samtal framkommer det att Ann-Britt tagit stort ansvar och varit kluven mellan lojaliteten mot familjen och gården och hennes stora kärlek till bildning.

Ann-Britt berättar att hon grät när hon fick sluta folkskolan, där och då trodde hon att bildningens värld stängdes för henne. Men genom kurser på Hermods lyckades Ann-Britt kombinera arbete och studier och hon tog både realen och studenten!

Nyfikenheten och kärleken till bildning ledde till att Ann-Britt sökte sig till Lunds universitet där hon utbildade sig till lärare. Ann-Britt träffade sin man Gunnar genom brevväxling i början av 1960-talet. Kärlek växte fram, de förlovade sig 1963 och gifte sig 1964.

Både Gunnar och Ann-Britt är människor med stor kärlek till kunskap och bildning. De är nyfikna och vill lära sig nya saker. Gunnar blev dock varnad för att gifta sig med en kvinna som var akademiker, ”de vill bara bestämma”! Turligt nog lyssnade han inte på detta!

Deras första barn Arne föddes 1965 då familjen bodde i Lund. Ann-Britt arbetade och försörjde familjen medan Gunnar avslutade sina psykologstudier. Det blev sammanlagt 8 år i Malmö och Lund.

Vi återkommer till den klassresa Ann-Britt gjort genom att studera vidare där nya okända världar öppnade sig. Ann-Britt beskriver känslan av

att ha levt i två olika världar. Dessa erfarenheter har gjort att Ann-Britt kunnat sätta sig in i flera av hennes elevers livssituationer. Ann-Britt beskriver det som att hennes världar har kompletterat varandra och att hon kunnat gå in och ut ur dessa olika världar.

Konflikten mellan lojaliteten till familjen och kärleken till bildning framträder. Jag förstår att Ann-Britt brottats med detta. Hon ville att gården skulle få stanna kvar i familjen men Ann-Britt ville också ge sig själv möjligheten att få gå sin egen väg.

Ann-Britt beskriver att hon arbetat heltid som lärare, haft familj och drivit gården tillsammans med sin bror! Det var väldigt tufft många gånger men hon ångrar inte sina val. Brodern och Ann-Britt har stått varandra nära och haft ett gott samarbete. Släktgården går nu vidare till broderns barn vilket Ann-Britt tycker känns bra.

Ann-Britt menar att hon numera försöker vara sig själv till lags och att det är bra att kunna be andra om hjälp.

Dottern Monica föds 1969 och då får Gunnar en tjänst som skolpsykolog i kranskommunerna runt Borås. Han hade skolorna i Fristad, Dalsjöfors, Sandhult, Viskafors och Bollebygd som sitt ansvarsområde. Familjen bestämmer sig för att flytta till Fristad, då det ligger inom bra avstånd till Norra Björke. Ann-Britt vill bo närmare släktgården så att det blir enklare att kunna hjälpa till på gården. Gunnar kör deras Saab till Fristad medan Ann-Britt, Arne och nyfödda Monica tar tåget till sin nya hemort. Ann-Britt blir hösten 1969 erbjuden en tjänst som lärare på Fristads Folkhögskola vilket hon tackar ja till.

Familjen flyttar in i en lägenhet på Ringvägen. Där bor det fler unga familjer med barn och några ska bli vänner för livet. I september 1969 är Gunnar bortrest till Stockholm, Ann-Britt är hemma med barnen. Den 22 september blir det storm och strömmen försvinner under tre dagar. I detta läge samarbetar tre småbarnsfamiljer som bor på Ringvägen och de blir vänner för livet.

Ann-Britt beskriver att hon alltid velat veta mer om platser där hon bor, hur saker hänger ihop. Fristad är nu platsen där hon bor och då är det hembygd för henne. Fristad ligger nära Norra Björke vilket underlättade för Ann-Britt i skötseln av gården.

I Fristad skulle vägen genom samhället breddas och då ville kommunen riva de gamla stugorna som stod för nära. För att förhindra detta bildades Fristads Hembygdsförening 1974. Ann-Britt engagerade sig i detta tillsammans med många andra och till slut flyttades stugorna och är nu våra hembygdsstugor! Hon beskriver känslan som drev henne med orden ”här är en hembygdsförening, klart jag måste vara med i den!”

Ann-Britt återkommer under vårt samtal till att hon alltid velat gräva där hon står. Hon vill veta och få en känsla av sammanhang med olika platser. Ann-Britt menar att en människa kan ha flera hembygder och att man kan ka rötter på flera olika ställen. För henne kan människor ha flera olika hembygder och flera platser som är hemma. En människa är en hel värld! Ann-Britt menar att det är viktigt att dokumentera personer, platser, seder och bruk. Det är för att vi ska förstå våra platser och våra sammanhang. Vi hänger ihop med dem som levt tidigare och dem som kommer efter oss.

Det är också mycket roligare att veta mer om platserna vi bor på. De finns i ett sammanhang och då vi ser det ger det också en känsla av meningsfullhet.

Ann-Britt har varit med i kyrkorådet i Fristad under många år och hon har också varit ordförande under fyra år. Hon beskriver sin gudstro som en viktig del av hennes liv. Den har på något sätt alltid funnits med henne. Ann-Britt berättar om att någon sa om henne när hon var 4-5 år gammal att ”tösa satt och sjöng ur psalmboka”. Under tonårstiden hjälpte hon till i kyrkan och blev sedan söndagsskollärare. Under hennes konfirmationstid blev hon uppmuntrad att studera, det var någon som såg hennes kunskapstörst.

När Gunnar och Ann-Britt läste i Lund blev studentgudstjänsterna i Lunds domkyrkas vackra

krypta en viktig del av deras liv. Gudstron har på något sätt alltid funnits med och burit Ann-Britt genom svåra tider.

Ann-Britt berättar om att deras son Arne dog i cancer 2018. Det var en mycket svår tid men Ann-Britt upplevde människors omsorg och att hon fick växeldra.

Det är viktigt för människor att ha både rötter och vingar, vi måste ha både grundtrygghet och utmaningar. Ann-Britt menar att människor kan ha många hembygder och att vi kan göra många motsatser som till synes inte hör ihop.

Hon har arbetat som lärare på Komvux i 35 år och då mött många människor från olika kulturer. Det har varit så fantastiskt att se människor ta steg, upptäcka nya saker och förstå sina sammanhang.

Jag frågar Ann-Britt om hon har någon favoritplats i Fristad. Hon säger höjderna i Gingri och vyn från Tärby. Hon är stolt över att man lyckades bevara hembygdsstugorna då föreningen bildades 1974!

Ann-Britt är också mycket glad över hur området kring Mölarps kvarn och Sågen utvecklats! Det är roligt att vara där och se att många människor tagit platsen till sitt hjärta!

Ann-Britt vill att hembygdsföreningen fortsätter att verka för att väcka intresse för Fristadbygden och att vi utvecklas med tiden så att vi förvaltar kulturmiljöer på bra sätt.

Ann-Britt har skrivit både böcker och dikter. Hon har publicerat flera skrifter. Hon brinner för att binda ihop klimatarbete med hembygdsrörelsen. Ann-Britts pappa sa, att ”jorden kommer slå tillbaka om vi suger ut den för mycket”. Hembygdsrörelsen kan hjälpa till att visa på alternativa sätt att bruka jorden. Den kan också binda ihop vårt perspektiv bakåt.

Ann-Britt har också varit aktiv politiskt bl.a. i Fristads kommunalnämnd och senare i kulturnämnden i Borås kommun. Hon menar att hon kanske inte var en bra politiker, då hon gärna ville samarbeta och tyckte, att andra också kan ha rätt!

Jag funderar återigen över Ann-Britts enorma engagemang och hennes stora kärlek till kunskap.

Hur har hon orkat göra allt det hon gjort och vad har drivit henne?

Jag tror mig ana en vilja att förmedla både rötter och vingar till de människor hon mött. En tro på att flera platser kan vara hembygd och att man ska våga utnyttja de gåvor man fått. Ann-Britt menar att ibland kan människor behöva lite puffar och att någon tror på ens förmåga.

Jag förstår att Ann-Britt varit och fortfarande är en person som puffat på människor och uppmuntrat dem att tro på sina förmågor. Ann-Britts ögon lyser när hon berättar om glädjen hon känt när hennes elever tagit nya steg!

När vi gör saker tillsammans binds människor samman och vi blir en del av historien och framtiden, menar Ann-Britt.

Jag avslutar med att fråga Ann-Britt vad hon skulle säga till sitt 20-åriga jag.

Hon skrattar lite och säger: ”Var inte så orolig, det kommer att fixa sig”

Stort tack Ann-Britt för samtalet! Tack för allt du tillför Fristad, tack för all kunskap och alla berättelser! Tack för ditt engagemang och din kärlek till kunskap!

Inger Awenlöf

TACKSAMHET

Min tacksamhet mot livet är oerhörd,
att jag fick födas till en människa,
som kunde utvecklas
ut från mig själv, ut i världen,
In mot min trygghet, mina rötter,
som ger mig kraft att
spana mot evigheten.

GAMMALSVENSKBY I UKRAINA

I nyheterna från kriget i Ukraina skymtar ibland ett bekant namn förbi, nämligen Gammalsvenskby. Det är en liten by vid södra Dnjepr inte långt från Svarta havet. På ukrainska heter den Zmejevka, Ormbyn. Utefter Dnjepr låg också byar som koloniserades av tyskar, Muhleusendorf och Klosterdorf, och de låg i en rad utmed floden.

År 2003 var jag med på en bussresa till byn och har sedan sporadiskt haft kontakt med den via Föreningen Svenskbyborna. Ordförande i föreningen är Sofia Hoas på Gotland, och hon förmedlar också dagliga rapporter från kriget.

I byn bor ca 2 000 personer och ca 200 av dessa har svenska rötter. Ett 20-tal talade gammalsvenska men många är borta, och många har flytt undan kriget. De har haft en lång och brokig historia, ofta knuten till de stora världshändelserna. Den började på Dagö i Estland på 1700-talet. Dit hade svensktalande personer kommit på medeltiden och levde i sina byar. Familjen Buskas bodde i ”buskbyn” och Hoas på en plats som låg högt. Dessa namn finns kvar än i dag.

Katarina II var härskare i Ryssland i början av 1780-talet, och hon hade just erövrat ett område vid nedre Dnjepr från Turkiet. Kolonistörer var välkomna, och var och en skulle få 65 hektar jord, virke, utsäde för ett år, kyrka och präst. Svenskarna på Dagö hade dåliga villkor i livegenskapens Ryssland. Den 20 augusti 1781 gav sig 1 000 personer iväg, och den 1 maj 1782 kom hälften av skaran fram till den plats som blev Gammalsvenskby. Ingenting av det utlovade fanns på plats. ”Nu blev vi allt narrar,” sade de, och detta hade de all anledning att säga många gånger senare. Malaria och andra sjukdomar tog många liv, så nästa år 1783 var det bara 135 personer kvar i byn. De hade i alla fall fått en kyrka, och man kan säga, att det var kyrkan som höll dem samman. Prästen övergav dem, och det var klockaren som ledde församlingen och gudstjänsterna. Den förste klockaren hette Mats Martinsson Kotz. De höll samman och gifte sig huvudsakligen inom gruppen, så det språk som talades på 1700-talet på Dagö, har blivit bevarat in i vår tid. Nya kolonister

kom till som 30 svenska krigsfångar 1790, bl.a. familjen Norberg. Från Danzig kom familjerna Herrman och Schilling. Många tyskar bosatte sig också i de närbelägna byarna och byggde en kyrka, och då samarbetade man. Det gick bra för bönderna, och 1803 hade den rikaste bonden 4 hästar, 35 kor och 50 får. Jorden på stäppen var bördig även om det var torka ibland och gräshoppor och stäppråttor gick illa åt skörden. År 1882 var man 565 personer och 1929 var man uppe i 946 personer, nästan lika många som utvandrat 1781.

Ny kyrka

År 1885 invigdes en ny kyrka, bl.a. med hjälp från Sverige. Klockaren Kristoffer Hoas utbildade sig på seminarium och blev prästvigd år 1922. Han var tillsammans med Johan Buskas byns ledare. 70 familjer av 110 var jordägare. Det kom nya redskap och nyodling ute på stäppen. Man började med vingårdar och mullbärsträd och fruktträd som meloner och aprikoser. De ljuvligt söta aprikoserna fanns i överflöd, när vi besökte byn i början av augusti, och fram till husen ledde gångar med vinrankor.

Så kom de onda tiderna. År 1918 bildades ”Den röda tribunalen” och jorden omfördelades, så att gårdarna fick 30 har. År 1918 kom byn att ligga i frontlinjen i striderna mellan de röda och de vita. Hoas och andra förhandlade och hänvisade till Karl XII och Mazepa, men byn plundrades helt. Så blev det torka och tyfus, och 1921 dog 80 bybor av sjukdomar och undernäring. Hoas bad om hjälp från svenska Röda Korset, och byn fick hjälpsändningar.

Ett annat hot var den nya sovjetiska politiken. Många av de självägande bönderna klassade som kulaker, och sådana deporterades till Sibirien. Staten tog över kyrkan och religiös verksamhet förbjöds. Det blev missväxt och hot om hungersnöd. Tidigare hade det kommit tankar om att utvandra till Sverige, och i juni 1928 röstar alla i byn för utvandring. Efter förhandlingar om villkoren skedde avfärden den 23 juli 1929 med två flodångare för 888 viserade svenskbybor. Röda Korset i Sverige med prins Carl som ordförande, regeringen och Gammalsvenskbyfonden stod för resekostnaderna, 90 000 kronor. Svenskbyborna kom till Trelleborg den 1 augusti efter en tågresä genom Europa

och inkvarterades i tomma kaserner i Jönköping.

Inför beslutet att utvandra hade frågan kommit upp om hur det skulle bli i Sverige. Om möjligt ville man etablera en ny Gammalsvenskby i Sverige. Och vissa hade tyckt sig höra ett sådant löfte från Kristoffer Hoas. Men så blev det inte. Det var lågkonjunktur och ont om arbete. Storbönder fick arbeta som statare. Det fanns konflikter mellan jordägare och jordlösa. En fond hade inrättats för att köpa in gårdar till gammalsvenskbyborna, men det tog tid. De flesta bosatte sig på Gotland och i trakten av Jönköping. Fortfarande finns många ättlingar på Gotland, och en kopia av ett hus i Gammalsvenskby, Svenskbygården, har byggts i Roma på Gotland. Där finns också ett museum över svenskbyborna. Den 1 augusti, dagen för ankomsten till Sverige, firas varje år i Roma kyrka. Där finns också kyrkklockan, som byborna tog med sig till Sverige. Kören sjunger i stämmor de gamla psalmerna som "Herre signe och bevara". Föreningen Svenskbyborna hade också gjort i ordning ett museum i Gammalsvenskby, men det blev ingen invigning på grund av kriget.

Tyvärr blev det en del missnöje, speciellt bland de jordlösa, och sovjetiska agenter inledde en övertalningskampanj. Efter ett par år återvände 300 gammalsvenskbybor till den kolchos som nu fanns i byn. De upptäckte, att de nog var lurade igen, och flera av dem avrättades av kommunisterna. Kvinnorna döpte och förrättade begravningar, "gravade" och det kunde medföra fångenskap och avrättning. 135 personer hade också utvandrat till Kanada.

Andra världskriget och efteråt

Så kom tyskarna vid invasionen av Ryssland 1941. De förde bort befolkningen till Wartegau i västra Polen. Vid krigsslutet hamnade de i olika zoner. När de skulle återföras till Sovjet, betraktades de som förrädare och fördes direkt till Sibirien. Flera kom till Vorkuta och Komi, 150 mil nordost om Moskva. De fick bo i jordkullor, och det var 52 grader kallt. Emma Malmas små barn dog, men hon kunde inte begrava dem. Hennes make hade kommit till Sverige, men hon fick inte visum. De som överlevt kom tillbaka till Gammalsvenskby efter ett par år,

enligt uppgift efter ingripande av en svensk ingenjör på fabriken där de arbetade. Några kunde ta sig till Sverige, men de som nu bor i Gammalsvenskby är alltså ättlingar till dem som genomlevt världshistoriens fasor. Föreningen Svenskbyborna bistår nu med hjälp med bl.a. mediciner och briketter. Byborna odlar mycket potatis och kan klara sig på vad jorden ger.

Kyrkan i Gammalsvenskby med ortodox kupol.

Språket gammalsvenska

Vid mitt besök för 20 år sedan talade fortfarande de äldre gammalsvenska. De hade en kör och sjöng i stämmor. Många av dem har gått bort, och de yngre kan tala svenska, men då är det den svenska som de lärt sig på kurser i skolan.

Gammalsvenskan har diftonger som ei bein - ett ben, sleiv - slev, löup - löpa. Y uttalas i som i tisk - tysk, bi - by. K i början av ord som kvit - vit, kvass - vass. Ld blir ll som kveld - kväll, elder - eller. Ej aspiration i k,p, t som poige - pojke. Ålderdomliga ord som spon - sked, tarvas -behövs, fyrtisjuonde året -1947, ståka -käpp, omma - brudgum, hanklar - handskar, gäta - äta, sibel - lök.

Ann-Britt Boman

FRISTADS KYRKOKÖR 90 ÅR

Fristads kyrkokör bildades 1930 av skolläraren och kantorn Gustav Hjelmgren. Samma år togs taktpinnen över av kantor Nils Windahl, som ledde kören fram till 1958. Det första året samlades en kollekt in, som gav 123 kronor, och under de följande åren samlades kollekter in årligen.

År 1950 firade kören 20-årsjubileum och Fristads kyrka 100-årsjubileum under stor pompa och ståt. Kören framförde en specialskriven kantat av Nils Windahl, "Allt fick sin vigning i kyrkans famn". Solister var Inez Andersson, Henry Brandt och Knut Söderberg. Vid avtackningen av Nils Windahl några år senare diplomerades mångåriga sångare som Karin Stockedahl och Greta Nilsson, som medverkat i kören i 33 år. Andra diplomerade var Lilly Sahlén, Folke Rydbäck, John Täreby och Lisen Persson.

Kören har inalles haft 17 ledare, bl.a. Rune Tenius, Rune Wennermark och Viola Fors. Mellan år 1982 och 2002 leddes kören av Margaretha Skoglund, alltså i 20 år. Under denna tid firades både 60-, 75- och 80-årsjubileum med uppmärksammade konserter. Då sjöngs bl.a. Antonio Vivaldis Gloria och Gabriel Faures Requiem. Alla församlingens körer, barn – och ungdomsgrupper samarbetade och framförde flera musikaler under Margaretha Skoglunds ledning. År 1989 och 1990 uppfördes "Liv och fred" och 1995 "Hör du tonen?".

Under ledning av Margaretha Skoglunds efterträdare David Muhl framförde kyrkokören, kören Ulrica Vocalis och Bohuslän Big Band år 2003 Duke Ellingtons Sacred Concert.

Vid flera tillfällen deltog kören i kurser och i körresor. År 1992 gjordes en körresa till Skagen och samma år gavs en jubileumskonsert tillsammans med Cyndee Peters till förmån för Rumäniens barn. Vidare anordnades teaterresor till Göteborg och år 2009 en körresa till Östersund och Trondheim.

År 1988 bestod styrelsen av Anita Johansson ordförande, Eva Melin vice ordförande, Ingrid Heed kassör, Gunilla Wasling sekreterare och Lena Andersson och Lisbeth Pettersson som suppleanter.

Under många år var Anita Johansson körmedlem och ordförande i kören. Genom henne har vi en riklig dokumentation av alla körens konserter, utflykter och samarbeten mellan 1950 och 2010. Hon började i kören 1951 vid 13 års ålder, då hon följde med sin mamma Inez Andersson till övningarna. Sedan var hon med i 59 år och ordförande i 20 år.

Hösten 2022 firade kören 90-årsjubileum, som blivit uppskjutet ett par år på grund av pandemin. Körledare är Jörgen Sandblom, och vi är glada att få fortsätta ta del av körens uppskattade framträdanden.

Ann-Britt Boman

Troligen 1940-tal. Fristads kyrkokör:

Första raden från vänster: Greta Sundén, Anna från Borgstena, Margit på Forshall, Linnea Ellioth, Nils Windahl, Karin Sandbäcker Stockedahl
Andra raden från vänster: Astrid Sundén Juliusson, John Täreby, Alf Stockedahl, Lasse Lindberg, Dagmar Kicki Kraft Söderberg

Tredje raden från vänster: Bertil Ellioth, okänd, Helge Olsson, Bengt Persson, Anna-Britta Andersson, Olga i Skattegården, Margit Andersson, Skogsback

HUNDRAÅRING I HEMBYGDsför- ENINGEN – JOEL JOHANSSON

Det sägs, att en bi-
dragande orsak till att
människor uppnår en
hög ålder är att man
är en del av ett socialt
sammanhang och att
man känner att man

behövs. Så är fallet, om man arbetar i en ideell
förening. Fristads Hembygdsförening har flera
aktiva medlemmar som är mellan åttio och
nittio år, men nu har föreningen fått sin första
hundraåring. På sin hundraårsdag fick Joel Jo-
hansson telegram från kungen, fastän han un-
danbett sig uppvaktning. Men har man uppnått
en sådan aktningsvärd ålder får man nog räkna
med att bli uppmärksammas.

Joel Johansson föddes i Grovare socken men
familjen flyttade sedan till Södra Ving, där han
växte upp. Han arbetade som snickare, innan
han blev anställd på BPA. Så småningom flyt-
tade han och Kerstin till Fristad, där de byggde
ett hus på Asklandaområdet nära Munkån, och
familjen utökades med en dotter. Kerstin gick
bort för nio år sedan, djupt saknad, men Joel
bor ännu kvar i huset med en mycket välskött
trädgård. Han klarar sig själv med både hus och
trädgård och kör fortfarande bil. Krämporna är
överkomliga, även om hörseln inte är den bästa.

När Joel blev pensionär, ägnade han mycket tid
och intresse åt att arbeta för Fristads hembygds-
förening. Han var ju en duktig snickare, och
den talangen behövdes när det fanns flera hus
att underhålla, både Mölarps kvarn och hem-
bygdsstugorna Klockarebolet och Ekalyckan.
Han blev ansvarig för arbetslaget, som stod för
underhållet av stugorna. En sommar mitt i se-
mestermånaden juli upptäckte vi, att spåntaket
på Ekalyckan höll på att angripas av svamp och
krävde ett akut ingripande. Specialkunskapen
fanns på nära håll, och Joel och hans arbets-
kamrater lyckade byta spåntaket på ett för-
tjänstfullt sätt. Vi firade sedan det framgångs-
rika arbetet med en utflykt till Trollabo kvarn.

Som flera andra ställde Joel upp när det behöv-

des och blev en klippa i föreningen. Det var
inte länge sedan vi gjorde lingonriskransar till
Lellemarten, vår julmarknad, eller vi möttes på
Mölarpsdagen. Vi gratulerar hundraåringen och
tackar för alla insatser för Fristads hembygds-
förening.

Ann-Britt Boman

TRO DET OM NI VILL – BOK AV STEN BJÖRKMAN

I förra numret av Fristadsbygden berättades om
Sten Björkman i Komlösa, välkänd grundare
av Vagnshistoriska muséet med dess förnäm-
liga samlingar. Det framgår där att han haft ett
mycket omväxlande liv och provat på mycket.

Nu har Sten Björkman själv berättat om sitt liv i
boken "Tro det om ni vill". Den handlar om hans
växlingsrika liv från det att han som 15-åring
gick till sjöss. Hans tekniska intresse visade sig
på olika sätt, innan han som 23-åring köpte går-
den Backa i Komlösa, där han sedan varit bosatt.

För några år sedan körde Sten och en vän till
honom en brandbil till Mongoliet för att över-
lämna den som gåva. Äventyren under vägen
skulle bara det kunna bli en egen bok.

Sten Björkmans bok är på 302 sidor och är rikt
illustrerad. Den kan beställas hos författaren. I
slutordet citeras författaren Nils Ferlin:

Vid Diktens port
Människan sitter vid Diktens port:
Hon talar om allt vad stort hon gjort
och allt vad stort hon ska göra.
Och solen lyser och skyn är blå.
Vem skrattar då
och vem vill tråna och störa?
Förunderlig är hon att höra.

Ann-Britt Boman

ORIGINAL I FRISTAD

På 1950-talet intervjuades Oskar Olsson i Vassviken i Sparsör av Gustaf Thulin. Oskar Olssons far hade varit torpare på Oshagen under Fristads prästgård. Det var många minnen från bygden som kom fram, och det fanns speciella människor som hade gjort avtryck. I förra årets Fristadsbygden finns en berättelse av Klas Olofsson om livet på "Bruket", krogen i Sparsör under 1800-talet. Bl.a. berättas om Bas-August, en man som drev svin till Borås. Några av minnena i intervjun har anknytning till den. Så här berättar han:

"Jag minns Bas-August men såg honom aldrig driva svin. Han var på Heden, för dit sökte sig alla. Han hade sina roliga uttryck. Rätt som han gick, kom det något "bluff, bluff", som om han drivit svin. Även om ingen hörde och såg honom, gav han sådana ljud ifrån sig. Han drev svin från Herrljunga och Skaraborgs län ner till Borås, Han var nog den ende då som gjorde det. Men i mina barnaår var det en gammal gumma, som drev getter på landsvägen. Jag hörde aldrig varifrån hon kom eller vart hon skulle, men hon hade ofta 10-15 getter i en skock åt gången, och hon kom många gånger. Vid landsvägen lades stockavälter ofta upp mellan bron och framfarten till Oshagen. Där satte sig gumman och skalade med en bandkniv av bark på granstockar och gav getterna. Ibland kom en get och gav gumman en sittupp i ryggen. De kallade henne "Geta-käringa".

De körde mycket med oxar på den tiden. Ofta var det foror med säd från Falbygden. De kom på fredagarna. Då stannade de till vid "Stöt-Elis" och där kunde de få lite dryckjom. De som bodde i närheten visste, att om de mötte upp där vid den tiden, så kunde de träffa skaraborgsbönder och få köpa säd direkt av dem där. Det blev riktigt som en marknadsplats, men det var före min tid, innan järnvägen byggdes. Även senare kunde man se foror om 8-10 hästdrivna lass komma. De stannade ofta till vid bruket hos Aron Larsson i Sparsör och intog förtäring, innan de gav sig i väg mot staden. Vägen var smal och hjulspåren djupa, och särskilt höst och vår var vägen svår att köra. Det dröjde länge, innan det blev lag om bredare hjulskenor.

Det kom fina åk också, droskor och landåer. Både August Larsson och hans far Lars Svensson på Slättäng hade stora vagnar med bänkar vid sidorna. Det var plats för minst tre vid varje sida och så någon framme hos kusken. Det var ett fint åk, och så hade de droskor också. Påtorp hade också fina droskor och även fina hästar. I en av de fina landåerna hade en kung åkt, troligen 1871, när det var en stor lantbruksutställning i Borås.

Jag minns också Sprattel-Erik och Bena-Josef. Erik, ja, jag vet inte om han gjorde sig till för att väcka uppseende och få några slantar. Han spelade på en käpp och tjöt, som om han blåste i en flöjt och höll käppen likadant. Och så hade han en stormhatt. Spritbolaget i Borås hade för länge sedan vackert omslagspapper. Med stora bokstäver stod det 'Borås vin- och spirituosalbolag', och det var tunt och fint papper. Erik hade klippt en sådan remsa papper och snott runt stormhatten. Han spelade för människor bl.a. på Heden och fick några tioöringar."

Karl Ulén skrev i Västgöten 1925 om Sprattel-Erik. Då levde Sprattel-Erik i Molla, Uléns hemsocken. Han var ett slags nyhetsförmedlare åt sockenborna och var då alltid välkommen. I sin ungdom hade han sett bättre dagar. För barnen var han en buse, då han bar en väska på ryggen, och barnen hotades med att Erik skulle ta dem, om de inte lydde.

På Fristad Hed kunde han stå knektarna till tjänst med att långa brännvin. En gång ville länsmannen gripa honom. Erik hade fått reda på detta och stoppade ner en igelkott i sin väska i stället för brännvinsstoppen. När länsmannen kom, varnade Erik honom för att sticka ner näven i väskan, men länsmannen ville göra sin plikt. Med blödande fingrar drog han snabbt tillbaka handen, men Erik försvarade sig med att han ju hade varnat länsmannen, så han fick skylla sig själv.

En annan gestalt på Fristad Hed var Lumpe-Josef. Han hade en stuga i Fänneslunda och gick omkring och samlade ihop ben till benstampen där. Lumpe-Josef ville gärna ha brännvin och visste, när officerarna åt lunch på mässen i Fristad. Då samlade flickorna som

serverade på mässen ihop överbliven sprit, som de bar ut till Lumpe-Josef. Han drack tills han ramlade ner från trappan, och flickorna stängde in honom under den. Lumpe-Josef var också en god trädgårdsmästare och hade så fint omkring sin stuga. Han dog omkring 1910.

Ett tredje original var Klocke-Lurve, som var duktig på att laga klockor. Både han och Bene-Josef övernattade ofta i lador och lagårdar utmed vägen. Det fanns också ett annat original, som kallades Lust-Olle, som ofta gick runt på Fristad Hed och sålde bl.a. preventivmedel till knektarna. Friare-Johan

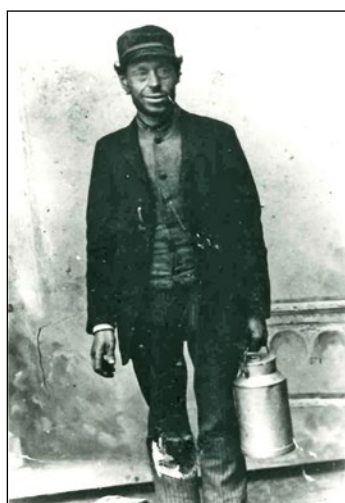
Oskar Olssons far berättar också minnen från den sista avrättningen på Galgbacken nära Fristad Hed år 1863.

”Far var 12 år, när den sista avrättningen ägde rum på Vedens härads avrättningsplats. Han berättade, att de inte fick komma nära, för männen hade bildat kedja, en spetsgård. De höll stakar mellan sig som en inhägnad. Och när de kom med den dömde, så åkte de på en vanlig hästvagn och prästen var också med. Så var det länsman, så körsvennen och den som skulle avrättas. När de ledde fram honom till stocken, gick prästen vid hans sida och stod där sedan

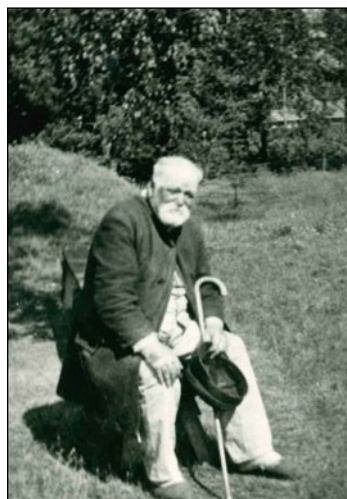
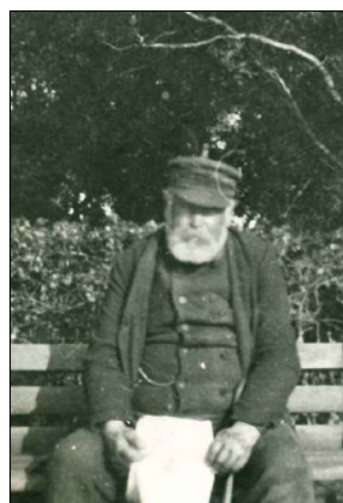
Friare-Johan

Klocke-Lurve

Friare-Johan

Friare-Johan

Slipe-gubben

Lust-Olle

ville gärna gifta ihop folk och var gärna böneman. Det berättas, att Klocke-Lurve och den kvicke och smidige Lust-Olle hötte åt varandra och råkade i slagsmål en gång på Fristad Hed. Det fanns många marketenterskor på Heden som sålde dricka åt knektarna, och brännvinet vållade ofta slagsmål, innan det så småningom förbjöds 1885.

och skulle bereda honom på det sista. Sedan kom skarprättaren med sin yxa. Han högg inte, sa far, utan han lät yxan riktigt falla. Mannen hade träskor på fötterna. I detsamma som yxan föll, slog han ihop klackarna, så det riktigt smällde. Så kom det en gumma och hade en slev. Hon skulle ha blod till läkemedel. Men hon blev bortmotad. Vi små, sade far, kröp upp

i träden för att se. Men det vill jag aldrig se mer, sade han. De fick ju för sin nyfikenhet. Det var ett hemskt skådespel. Men de ville göra det öppet i avskräckande syfte.”

Vidare berättar Oskar Olsson om de första cyklarna. ”Fotograf Svensson hade en sådan cykel, men jag vet inte om han gjort den själv. Monocykel tror jag att sådana cyklar kallades, men körde man på en stenklump, så stupade de över. Svåra att komma upp på var de också. Man fick vara försiktig. En av de första cyklarna jag såg tillhörde en Pettersson, möjligen Oskar, som kom från Amerika och hade en cykel med sig. Det var en farbror till bagare Pettersson. Det var en sådan där hög cykel med litet bakhjul och ett stort framhjul med en trampa på. Han kom och cyklade här förbi, och det var något märkvärdigt. Men sedan när det kom cyklar med två lika stora hjul tyckte vi inte, att de var så fina att se.

Den gamla stugan på Intet, där Samuel Svensson bodde, är borta. Grindstugan till Gingri, där Flint-August bodde, är också borta. Där bodde Lindéns far. Han var vaktmästare vid kyrkan. Grindstugan hörde till Fristad och prästgården. Enebacken och Kranses är kvar. Klinten hörde till Lunnagården. Det var stora utmarker till prästgården, som hade många torp. Vid ingången till Öreskog låg nog ett par stugor, som jag inte minns liksom söder om Klinten.”

Så kan vi få glimrar från en svunnen tid och lägga dem till helhetsbilden, som våra minnen och erfarenheter gett oss.

Ann-Britt Boman

DET TÖJBARA LIVET

Hela livet
har utmärkts av töjbarhet,
diskrepansen mellan
dina önskningar
och omgivningens förväntningar.

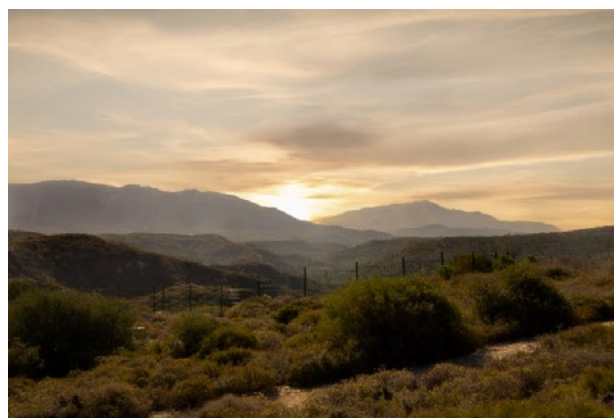
KONST- OCH HANTVERKSDAGARNA I MÖLARPS KVARN 2022

Under sommaren bjöd inte vädrets gudar på det bästa vädret, men vi trotsade det och hade några underbara utställningar i kvarnen. Det finns fantastiska talanger i vår närhet som gärna kommer och ställer ut sina verk och även hoppas på att få sälja vad de tillverkar.

Vi började med Fristads Ewa Dolcks underbara skapelser i betong. Allt hon skapar är handgjort och väldigt personligt, från smycken, pynt till trädgården, hundar, katter, höns mm

Vi fortsatte med en underbar kille från Gingri, Albin Linnros. Han visade fantastiska fotografier som han tar med bl.a. drönare. Det mesta är naturbilder från närområdet med foton över bl.a Mölarp och underbara foton på blommor.

Anna-Lena Larsson från Tärby som målar akvarellmålningar visade många underbara tavlor på hus, bilar och djur mm

Vi hade flera utställare som uppskattade den fantastiska Kvarnen och Kvarnkammaren för att ställa ut sina egenhändigt gjorda hantverk och som gärna ville återkomma.

Stig Hedin från Knalleslördarna tillverkar allt i trä från smörknivar, olika stekspadar och skålar mm.

Irene Mattson, Alingsås med fantastiska skapelser som hon tillverkar i en teknik som var helt ny för oss: Poverpolfigurer. Återanvända tyger blir till olika figurer. Även lite olika ullprodukter visade hon.

Sista utställningen i september kom Birgitta Karlsson från Sparsör med sina oljemålningar och ställde ut härliga tavlor

Som avslutning i september ställde Christine Bengtsson, Hantverksskällaren på Trandared ut i Kvarnkammaren med sin glaskonst av änglar, hus, blommor, skålar mm

Ett stort TACK till alla utställare!

Birgitta Höök, Lena Högberg, Gertrud Jonsson

RÖTTER OCH VINGAR

Alla har vi vår stund på jorden.
Vi föds,
vi får rötter,
som kan vara djupa.
Då gör det ont när man flyttas
och rötterna bryts av.
Andra har grunda rötter,
som man lätt kan få med sig.
Vi flyttas, vi flyger på egen hand.
Några flyger högt
och kan falla ner.
Andra bara svävar och njuter av det.
Kan man ha både rötter och vingar?

BALANS

Kan vi någonsin
hitta en balans mellan
förväntningar och krav,
drömmar och verklighet,
lugn och oro,
sökande och förvissning,
liv och död?
Efter åttio år
kommer vi närmare
balanspunkten.

Your partner in
successful baking

Sveba Dahlen AB är en världsledande aktör inom utveckling och tillverkning av bagerimaskiner och pizzaugnar. Vi finns representerade i över 100 länder och i samtliga världsdelar. 2023 firar Sveba Dahlen 75-års jubileum och huvudkontoret ligger i Fristad. Let's go social! #svebadahlen

SVEBA DAHLEN
Sveba Dahlen AB, www.sveba-dahlen.se
Tel 033 15 15 00, info@sveba.com

Sven-Åke och Britt-Marie Johansson vid Lellemarten.

Leif Lorén berättar om Lövåsens såg. I bakgrunden den nyuppförda grillplatsen.

Bollarännen vid kvarndammen vid Mölarp.

Förberedelse för Lellemarten.

Lellemarten.

Konstutställning i Mölarps kvarn.

Kassören Göran Bördin avtackas efter mer än 40 år som kassör i Fristads Hembygdsförening.

Trädsulptur bakom Klockarebolet och Ekalyckan.

Handelsbanken

handelsbanken.se/borås

Öppenhet • Tydlighet • Närvaro

Välkommen till
Fristads församling

Svenska kyrkan

FRISTADS FÖRSAMLING

www.svenskakyrkan.se/fristad

FRISTADS FOLKHÖGSKOLA

HITTA DIN FRAMTID.

Ansök redan i februari till
höstens kurser!

Boka konferens eller möte!

Välkommen till vår lunchmatsal
Gröna heden må - fr 11.30-13.

Läs mer och se vårt kursutbud på
www.fristads.fhsk.se

City

ICA

I BORÅS ÄR DET ALLTID NÄRA TILL EN CITYBUTIK

CITY KNALLELAND
Skaraborgsvägen 25
TEL: 033-44 77 00

CITY BRÄMHULT
Brämhults Torg
TEL: 033-23 06 00

CITY CENTRUM
Allégatan 21
TEL: 033-44 43 00

CITY FRISTAD
Centrum, Torget
TEL: 033-21 04 00

FÖR DIN SKULL

RödaKorset

Välkommen till vårt Café
och second hand!

Öppettider:

Tisdag och Torsdag 10 – 18 Lördag 10 – 14.

Stora Vägen 31 Fristad.

Tel: 033-210644

Equmeniakyrkan

FRISTAD

Samtal om livet och tro
Café, Gudstjänster mm

Stora Vägen 44, 033-26 01 29
www.equmeniakyrkanfristad.se

Välkommen!

Visningslokal vid Fristad torg!
Öppet 1:a lördagen i månaden
10-14. Samt tisdagar 16-19

HOTCOOL°

INSTALLATION & SERVICE
0733-610789 www.hotcool.se

DITT NYA BOENDE.

LÅNGSIKTIGHET I FOKUS. NÄRA TILL ALLT.

FRIBO

FRISTAD PLAST AB
EST. 1967

**Hyr ditt eget kontor
mitt i Fristad centrum!**

CDÉ Redovisning AB

Tel: 033-20 26 90

Ditt personliga kontor

FRISTADKONSULT AB

RIKSTÄCKANDE
PROGRAMVARULEVERANTÖR
FÖR TEKNISK FÖRVALTNING.

BACKVÄGEN 1, 513 32 FRISTAD

FRISTADS HYVLERI AB

info@fristadhyvleri.se

Telefon 033-26 03 73

BRÖDERNA KARLSSONS SNICKERI

Tillverkar fönster och dörrar mm på beställning.

Toppsjön Ulricehamn, vid gamla R40
Tel. 0703 268133

klé tryck

Tryck och brodyr på textil

Tel. 26 97 00

***Vi servar din bil och
byter dina däck***

Gingri Motor

0733-30 30 37 www.gingrimotor.com

fristads
blomsteraffär

BLOMMOR • TRÄDGÅRD • INREDNING • BINDERIER

Öppet Vard. 9-18, Lör. 9-16, Sön. 10-16
www.fristadsblomsteraffar.se

Anna-Karin

Ryberg Redovisningskonsult

Telefon: 0707-72 28 67
E-post: ak@akryberg.se

Total EL

i Fristad AB

Mattias Welander

0706-987070

FRISTAKLIPPET

- Drop in -
Må-On 8.30-17.30
Lunch 12.00-14.00

Välkomna!

Fristad Torg, Tel. 26 03 17

ATG • TIPS • POST

BILTVÄTT

TEL. 26 04 00

OK Q8

Besök gärna vår Gårdsbutik,
öppet 7-20 alla dagar.

Varmt Välkomna hälsar Fam Bergvall

www.krakarpsmejeri.se

Antik - Kuriosa - Vintage

Öppettider: se hemsidan

www.ljungagardensallehanda.se

070-2002561

GITARRATELJÉN

Verkstad o butik
för gitarr,
fiol o bas mm.

tel. 0703-26 81 33
[hemsida gitarrateljen.se](http://hemsida.gitarrateljen.se)

Ingenjörsfirma

Åke Brunnegård

Stora Vägen 31
513 33 FRISTAD, SWEDEN
Telefon 033-26 01 55
Produkt ritningar

MekoPartner

BILVERKSTAD

Fri lånebil vid service!

Kröklingsvägen 22, 513 50 Sparsör
073-383 45 19

AB Fristad Bleck & Plåtslageri

Trumslagar Blomgrens väg 8
513 33 Fristad • info@fbop.se
Tel: 0733-89 83 48 • www.fbop.se

SPA VILLAN

Telefon: 033-21 00 99

Fotvårdskliniken i Fristad

Tärnavägen 6 • 513 33 Fristad, vårdcentralen
033-26 66 47

**Medicinsk Fotterapeut
Eija Augustsson**

Fotvård för alla, även remisser

*Vi ligger vid baksidan av vårdcentralen.
Swish 123 595 64 79*

Seniortisdag!

För medlemmar som är +65 år

5%

apoteks
gruppen

På Stora Vägen 23 i Fristad erbjuder vi:

- Zumba
- Barndans
- Styrkepass

Alla är välkomna!

www.fristaddance.se

Adema Bygg

Telefon: 0708-62 15 64
E-post: anders@ademabygg.se

Vi utför installation och service av det mesta inom El & Energi.

Specialitet:
Installation, service och reparationer av värmepumpar.

Återförsäljare av

Sjuhärads El & Energiservice AB

033-26 55 13 eller 0733-26 55 88

RÖR HALL AB

Kronoberg Komlösa, 513 96 Fristad
Hemsida: www.rorhall.se
E-post: fredrik@rorhall.se

Borgstena
DUMPERTRANSPORT

Thomas Henningsson Tel. 0706-26 33 45
Lars Henningsson Tel. 0703-22 40 48
Försäljning av grus, matjord, fylle & schaktmassor.
Transporterar & schaktar
www.borgstenadumper.se

*När minnet av
någon blir
minnen för livet*

Jourtelefon dygnet runt!

033-20 20 44

Brämhults
BEGRAVNINGSBYRÅ

Brämhultsvägen 32
www.bramhultsbegravningsbyra.se

Välkommen på upptäcktsfärd!

Hos oss hittar du antikviteter från svunnen tid och loppisföremål från igår. Även köp (hämtning) av dödsbon och delar av hem.

Kontant
betaln.
F-skatt

Följ skylt Mölarps Kvarn • Tel 0707-204066

FRISTADS BIBLIOTEK

Välkommen till vårt fina bibliotek!

Vi har Meröppet kl 7-22 alla dagar.
Ansök om ett Meröppetkort!

För aktuella öppettider med bemanning
samt evenemang, kika in på vår hemsida,
Facebook eller Instagram.

2023 Utställningar Galleri Glasverandan

1/4 - 29/4	Kerstin Bylund - måleri
6/5 - 27/5	Ateljé Vita korpen - konsthantverk
juni - juli	Fristads Hembygdsförening
4/8 - 25/8	Inger Ohlsson - olja
2/9 - 30/9	Åsa Borg - måleri
7/10 - 3/11	Liselott Hjalmarsson - måleri och teckning
11/11 - 2/12	Bild och skapande på Fristads folkhögskola
december	Väutbildningen på Fristads folkhögskola

Fristads bibliotek
Gamla Kyrkvägen 6, 513 33 Fristad
Tfn. 033-35 88 09
bibliotek.boras.se

Stor sortering!

Bädd-
soffor
•
Sängar

KLOKT

Ett besök
hos oss
lönar sig
alltid!

Soffgrupper
•
Furumöbler

Sparsörs Möbler

Tel. 033-26 02 58. ÖPPET: Månd. 10.00-18.00.

Tel. 070-346 02 58

Tisd-Fred. 14.00-18.00. Lörd.10.00-13.00.

Vi bygger på samverkan

FRISTAD BYGG

Tel. 033-23 75 30, Fax 033-23 75 40

E-post: abfb@fristadbygg.se

www.fristadbygg.se

Byggtjänst i Borås AB

Välagaregatan 1C, 507 30 Brämhult

Mobil: 0705-25 71 00

Hemsida: www.byggtjanstboras.se

E-post: byggtjanstboras@telia.com

FRIGYM

KOM SOM DU ÄR

Stora Vägen 31 | 513 33 FRISTAD

info@frigym.se | 033-21 07 00

www.frigym.se

Fristad Fasad & Bläster

VÅRA TJÄNSTER

- Blästring
- Stationär blästring, industrilackering
- Fasadrenovering
- Murning
- Kakel och plattsättning
- Egna byggnadsställningar

Kontakta oss

Trumslagare Blomgrens väg 6, 513 33 Fristad
0705-13 63 09 • www.fristadfasad.se

MITT KLIPPERI

HÅR & SOL

Tel. 033-21 00 90

Besöksadress: Torget i Fristad

För andra är Sjuhäradsbygden
en liten del av Sverige.

För oss betyder den allt!

Sparbanken Sjuhärad

UTPLANTERINGSVÄXTER

I STOR SORTERING

EGEN ODLING - HÖG KVALITET

*Lövis
Blommor*

Tel. 033-26 16 26

ÖPPET: VARDAG 9-18 • LÖRDAG 9-13 • SÖNDAG 10-14

Fristads Fastighetservice

Börje Johansson

Telefon: 0768-78 90 43

E-post: info@fristads-fastighetservice-ab.se

Välkomna till

Leoxinas Djurbutik i Gingri

- Four Friends
- Priima Färskfoder
- Kloklippning
- Utkörning
- Svenska Djurapoteket
- Kattsand

Gingri 1, Fristad • Tel: 0701-49 60 29 • www.leoxinas.se

ÖPPET: Månd.-fred. 7-18
Lörd. 9-13

FRISTAD BYGGVAROR

Askvägen, Fristad,
Tel. 033-444 888, Fax 033-444 889
www.fristadbyggvaror.se

***Vi servar och reparerar alla
transport- och personbilar
med bibehållen nybilsgaranti***

AB Fristad Bilverkstad
Tel. 033-26 00 37

BILDER FRÅN VERKSAMHETEN 2022:

Foto: Lars-Olof Johansson

Gräsklippning vid Klockarebolet.

Snart är det Lellemarten!

Snart kommer bollarna! Bollarännet vid Mölarps kvarn.

Den renoverade ramsågen i Lövåsens såg.

Såggruppen tar paus vid Mölarps kvarn.

Birgitta Karlsson visar sina tavlor i Mölarps kvarn.

Albin Linnroos framför utställningen av sina bilder i Mölarps kvarn. De var lättsålda!

Blomsterarmband som gjorts vid aktiviteter för barn.